

**HALK OYUNLARININ
MÜZİKAL VE GELENEKSEL
GİYİM KUŞAM BAKIMINDAN
ANALİZİ : AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ**

Mehmet SEVİM

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Mustafa Oner UZUN

Şubat 2015

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANA SANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALK OYUNLARININ
MÜZİKAL VE GELENEKSEL GİYİM KUŞAM
BAKIMINDAN ANALİZİ : AFYONKARAHİSAR
ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Mehmet SEVİM

Danışman
Doç. Dr. Mustafa Oner UZUN

AFYONKARAHİSAR-2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Halk Oyunlarının Müzikal ve Geleneksel Giyim Kuşam Bakımından Analizi Afyonkarahisar Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2015

Mehmet SEVİM

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mustafa Oner UZUN

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. M. Öcal ÖZBİLGİN

: Yrd. Doç. Yavuz TUTUŞ

İmza

Müzik Anasanat Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet SEVİM'in "**Halk Oyunlarının Müzikal ve Geleneksel Giyim Kuşam Bakımından Analizi: Afyonkarahisar Örneği**" başlıklı tezi, 24.02.2015 günü saat 10:00'da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selçuk AKÇAY
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

HALK OYUNLARININ MÜZİKAL VE GELENEKSEL GİYİM KUŞAM BAKIMINDAN ANALİZİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Mehmet SEVİM

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANASANAT DALI

Şubat 2015

Danışman: Doç. Dr. Mustafa Oner UZUN

Halk Oyunlarının Müzikal ve Geleneksel Giyim Kuşam Bakımından Analizi : Afyonkarahisar Örneği adlı bu tez çalışması Afyonkarahisar merkezi konu edinen ilk lisansüstü tez çalışmasıdır.

Afyonkarahisar yöresi halk oyunları ve ona ait müzik ve geleneksel giyim kuşam unsurları hakkında yapılan bu çalışmada ilk aşamada durum belirleyici, daha sonra ise ilişki arayıcı bir yaklaşım ortaya konmuştur. Bu bağlamda; öncelikle konu başlığı belirlenmiş ve çalışmanın daha işlevsel olabilmesi için araştırma Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı yerleşim birimleri ile sınırlandırılmıştır.

Araştırmada tarama modeli örnek alınmış, konuyla yakından ilgili daha önce başka araştırmacılar tarafından ortaya konan kaynaklar taranarak konu hakkında bir ön bilgi edinilmiştir. Belirlenen yerleşim birimlerine gidilerek alan araştırması yöntemi ve bu yönetime bağlı sistematik gözlem ve nitel görüşme teknikleri

uygulanarak elde edilen veriler görsel-duysal olarak kaydedilmiş ve bulgulara ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlar arasında en çok dikkat çekici olanı, adı geçen yörede geleneksel giyim kuşam, ezgisel ve ritimsel unsurların metne dökülmesi ve analiz edilmesi hususlarında sistematik bir çalışmanın yapılmamış olmasıydı. Bu noktadan hareketle ; “Afyonkarahisar yöresi geleneksel halk oyunları ve giyim kuşamları ile bu oyunlara eşlik eden müzikler analiz edildiğinde hangi verilere ulaşılmaktadır? sorusu araştırmanın problemini, bu verileri kayıt altına alınarak bozulmadan gelecek kuşaklara aktarmak ise araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma konusuyla ilgili daha önceden, belgelere dayalı sistematik bir çalışmanın yapılmaması nedeniyle, bu lisansüstü tezin yörede yapılacak diğer çalışmalara kaynaklık edebileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afyonkarahisar, Halk Oyunları, Müzik, Geleneksel Giyim Kuşam

ABSTRACT

ANALYSIS OF FOLK DANCES IN TERMS OF MUSICAL AND TRADITIONAL APPAREL: AFYONKARAHISAR EXAMPLE

Mehmet SEVİM

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
MUSICAL ARTS MAJOR**

February 2015

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa Oner UZUN

Analysis of folk dances in terms of musical and traditional apparel: Afyonkarahisar Example named study is the first postgraduate thesis which mentions Afyonkarahisar city centre.

In this study which is about Afyonkarahisar region folk dances and its musical and traditional apparel factors, in the first stage condition determining afterwards relation seeking approach has been revealed. In this context; primarily topic title has been specified and to make the study more functional, it has been limited with Afyonkarahisar city centre and its centralised settlements.

In this study scanning pattern has been taken as an example and prior knowledge about topic has been acquired by scanning the resources which closely related to the topic and revealed by other researchers before. By going to the specified settlements; datas, obtained by applying the field research method and the

systematic observation that related to the field reserach method and qualitative negotiation techniques, has been visually-aurally recorded and findings has been attained. The most remarkable one among the findings is that there hasn't been any systematic study about putting the traditional apparel, melodic and rhythmic factors on paper and analysing these factors. Starting from this point; "Which datas are attained when Afyonkarahisar region's traditional folk dances and apparel and music that accompanies these dances are analysed ?" has been the question of the research and to transfer these datas by saving to the next generations without destruction has been the purpose of this research.

As there hasn't been any factual and systematic study about the topic of the research before, this postgraduate thesis has been predicted being resource to other later studies in this region.

Key Words: Afyonkarahisar, Folk Dances, Music, Traditional Apparel

ÖNSÖZ

Geleneksel kültürün yaşandığı ve yaşatıldığı Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı yerleşim birimlerinde gerçekleştirilen bu çalışma, konuyla ilgili sistematik olarak yapılmış ilk lisansüstü tez çalışmasıdır. Literatür taramaları ve alan çalışmaları sonucu ortaya konulan bulguların analizini içeren bu çalışmanın Afyonkarahisar halk kültürü için bir envanter oluşturacağını öngörmekteyim.

Çalışmamın her aşamasında yardım ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç. Dr. Mustafa Oner UZUN'a, konuyla ilgili bilgi ve birikimlerini bizlerle paylaşma özverisini gösteren Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü Öğretim Görevlisi Sayın Şahin Ünal hocama, alan çalışmalarım ve tez metnimin dizgesi esnasında katkı sağlayan sevgili arkadaşlarım Oktm. Uğraş Önal BURÇ'a, A. Haykad KULABOĞA'ya, Onur ALTINTUĞ'a, Cemal ÖZKIZILTAŞ'a, Ferdi CANSIZ'a, bu alanda beni yetiştiren başta Babam Emekli Öğretim Görevlisi Erdoğan Sevim olmak üzere, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümünde görev yapan hocalarım, Prof. Dr. M. Öcal ÖZBİLGİN, Öğr. Grv.Tarkan ERKAN ve Öğr. Grv. Abdurrahim KARADEMİR'e teşekkür ederim.

Mehmet SEVİM

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN AŞAMALARI

1.GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	1
1.3. ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ	1
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	2
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	2
1.6. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	2
1.7. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ.....	3

İKİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. AFYONKARAHİSAR ADI NEREDEN GELİYOR ?	7
1.1. AFYONKARAHİSAR KRONOLOJİSİ.....	9
2. SÖZLÜ KÜLTÜR KAVRAMI.....	10
3. HALK MÜZİĞİ KAVRAMI.....	12
3.1. HALK OYUNU KAVRAMI.....	14
3.1.1. Türklerde Halk Oyunları	15
3.1.2. Halk Oyunlarında Tür Kavramı.....	16
3.1.2.1. Zeybek.....	17
3.1.2.2. Kaşık Oyunları.....	18
3.1.2.3. Teke Zortlatması.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AFYONKARAHİSAR YÖRESİ OYUN VE MÜZİK KÜLTÜRÜ
(BULGULAR)

1.AFYONKARAHİSAR YÖRESİNDE OYUN TÜRLERİ.....	22
1.1. AFYONKARAHİSAR YÖRESİ ERKEK OYUNLARININ SÖZEL VE EZGİSEL ANALİZLERİ	26
1.2. AFYONKARAHİSAR YÖRESİ KADIN OYUNLARININ SÖZEL VE EZGİSEL ANALİZLERİ	56
2.OYUNLARA EŞLİK EDEN ÇALGILAR	97
3. GELENEKSEL GİYİM KUŞAM	97
3.1. AFYONKARAHİSAR YÖRESİNDE GELENEKSEL GİYİM KUŞAM	98
3.1.1. Afyonkarahisar Merkezde Kadın Giysileri	100
3.1.1.1. Başa Giyilenler	100
3.1.1.2. Bedene Giyilenler	101
3.1.1.3. Ayağa Giyilenler.....	108
3.1.2. Afyonkarahisar Merkezde Erkek Giysileri	111
3.1.2.1. Başa Giyilenler	111
3.1.2.2. Bedene Giyilenler	112
3.1.2.3. Ayağa Giyilenler.....	115
SONUÇ VE ÖNERİLER	119
KAYNAKÇA.....	122
EKLER:	126

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Afyonkarahisar Yöresinde Oynanan Oyunlar.....	96
Tablo 2. Afyonkarahisar Yöresinde Kadın Giysileri	110
Tablo 3. Afyonkarahisar Yöresinde Erkek Giysileri.....	118

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AŞAMALARI

1.GİRİŞ

Afyonkarahisar yöresi merkez halk oyunlarına ait bu araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için öngörülen çalışma planı, aşağıda belirtilmiş olan aşamalardan oluşmaktadır:

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Afyonkarahisar yöresi geleneksel halk oyunları ve giyim kuşamları ile bu oyunlara eşlik eden müzikler hakkında sistematik bir kaynağın eksikliği araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, Afyonkarahisar merkezde geçmişten günümüze yaşanan ve yaşatılan halk oyunlarının tespiti ve bu oyunların müziklerinin ritim, makam, sözel unsurlar, eşlik çalgıları ve icra ortamlarının betimlemelerinin ve analizlerinin yapılması, geleneksel giyim kuşamının tespit edilmesi yoluyla bulgulara ulaşmak, bu bulguları tasnif edip değerlendirerek sonuçlar elde etmek, sonuçları yorumlayıp kayıt altına alarak alan ile ilgili sistematik bir kaynak oluşturmaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN İÇERİĞİ

Bilindiği gibi toplumların sözlü gelenekleri, o toplumun kültürünün de bir aynası durumundadır. Boratav'ın belirttiği toplumsal geçiş dönemlerinden olan “doğum, evlenme, ölüm” aşamaları çevresinde oluşan bir çok gelenek, din ve büyü ile ilgili uygulamaların tamamlayıcısı, daima sözlü gelenek ürünleri olmuştur. Özellikle geleneksel toplumlarda sözlü geleneklerin (oral tradition) kültürün başlıca taşıyıcısı durumunda olduğu ve sosyal bilimlerin pek çok alanına günümüzde kaynak oluşturduğu bilinen bir gerçektir. İşte bu sözlü kültür ürünlerinin üretilmeye başladığı ilk toplumsal basamaklarda; sanat ve estetik olgusunun, insanoğlunun varoluşuyla beraber geliştiği görülür. Müzik, şiir ve dans unsurlarının da başlangıçta birlikte oluşturulduğu, daha sonra bu unsurların her birinin ayrı alanlarda,

toplumların sanat ürünleri olma niteliğini kazandığı çeşitli düşünürler tarafından kabul edilmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın içeriğini Afyonkarahisar merkez ilçeye ait müzik, şiir ve dans ilişkisi ve onun unsurlarının tespit edilip kayıt altına alınması oluşturmaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Konuyla ilgili, Afyonkarahisar merkezde yapılmış sistematik ve belgelere dayalı somut verilerin ortaya konduğu bir çalışmanın yayımlanmamış olması ve yörede yapılacak diğer çalışmalar için bir kaynak oluşturması açılarından araştırmanın önemli olduğu öngörülmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma; Afyonkarahisar merkeze bağlı Bayramgazi, Çatalçeşme köyü, Çayırbağı köyü, Tınaztepe Beldesi, Değirmen ayvalı kasabası, Çakırköy, Bayatcık, Ataköy de oyun, giyim kuşam ve eşlik eden müzik unsurları, tez için ayrılan süre ve maddi olanaklar ile sınırlandırılmıştır.

1.6. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Her bilimsel disiplin, araştırdığı konuya açıklık getirmek için kendine özgü modeller kullanır. Model konusunda çeşitli uzmanlar aşağıdaki görüşleri ifade etmişlerdir:

Kongar'a göre;

“Modeller, bize doğal ve toplumsal çevremizi daha iyi anlamak için önemli ipuçları verirler.Çünkü biz, modelin herhangi bir ögesindeki değişme ile bütün modelin nasıl değişeceğini tahmin edebiliriz. Gerek toplumsal gerekse doğal bilimlerdeki modeller tek tek çevremizdeki gerçeği genellikle tam anlam ve kapsamı ile açıklayamazlar. Hem model daha çok ilgili olduğu alanın ancak bir kısmını açıklayabilir” (Kongar, 1981:40).

Karasar'a göre ;

“ Model bir sistemin temsilcisidir. Modeller, temsil ettikleri sisteme oranla daha yalın olurlar. Model, ‘ideal bir ortamın temsilcisi olup, yalnızca ‘önemli’ görülen değişkenleri içine alacak şekilde, gerçek durumun özetlenmiş halidir. Bir kimsenin, tanık olduğu olayı anlatırken, gereksiz ayrıntılara girmeden, onu amaca uygun olarak özetlemesi; bir mimarın, yapacağı bina için, basit bir maket yapması ; bir matematikçinin çözeceği bir problem için formüller geliştirmesi birer model geliştirme çabalarıdır” (Karasar, 2009:76)

Yukarıdaki tanımlardan; modelin bir konuyu açıklığa kavuşturmak için kullanılan ilgili alana özgü temsili bir şema olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada, tarama modeli kullanılmıştır.

“ Tarama modeli, geçmişte veya halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tasvir etmeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan durum, birey veya nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde etkileme ve değiştirme çabası gösterilmez” (Karasar, age.:77).

Konuyla ilgili daha önce yazılmış olan tüm kaynaklar öncelikle taranmış , elde edilen veriler olduğu gibi yansıtılarak bir durum tespiti yapılmıştır. Daha sonraki aşamada ise alanda, kaynak kişiler ile yapılan yüz yüze görüşmelerin ışığında, konu ilişki arayıcı bir yaklaşımla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.7. VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Bir araştırmaya başlarken elde edilecek verilerin, araştırmanın hipotezi ve amacını yansıtması hedeflenir. Bu hedefin gerçekleşebilmesi ise, araştırmanın doğru ve sistematik bir eksende yürütülmesine bağlıdır.

Araştırmada alan araştırması yöntemine ait görüşme ve gözlem teknikleri ile veriler toplanmıştır.

“Toplum Biliminde, Halk Biliminde Başlıca Alan Araştırma Teknikleri:

- 1.Görüşme Tekniği
2. Gözlem Tekniği
3. Anket Tekniğidir.

1. Görüşme Tekniği:

Genel anlamda en az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim sürecidir.

Görüşme, 19. yy.’ın ikinci yarısından itibaren toplumun görüş ve düşüncelerini

İncelemek amacıyla bir veri toplama tekniği olarak kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde iletişim teknolojisinin hızla gelişmesi ile daha yoğun olarak kullanılır olmuştur. Araştırmacı görüşmede karşılaştığı her karanlık noktayı anında soracağı sorularla aydınlatma imkânına sahip olur.

Bilimsel araştırmada görüşme tekniği, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan görüşme formu (=cetveli) ile yapılabilir.

Bu form (cetvel):

a)Yapılandırılmış görüşme (structured)

b) Yapılandırılmamış görüşme (unstructured) olarak ikiye ayrılır.

a) Yapılandırılmış görüşme (structured) :

Hangi görüşlere ne kadar kişinin katıldığını belirlemek amacıyla yapılan görüşme şeklidir.

Görüşme yapılacak kişilerin çok olması öngörülür. Kişilerle sözlü (mülakat) yürütülecek görüşmede sorular önceden hazırlanarak görüşme formunda sıralanır. Cevap seçenekleri önceden hazırlanabilir veya cevap alındıkça yazılıp işaretlenebilir. Sorular ve cevaplar üzerinde tartışma yapılmaz, yorumlanmaz. Bu tür görüşme kamuoyu araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

b) Yapılandırılmamış görüşme (unstructured)

Görüşülen kişiden konu hakkında derinliğine bilgi edinmenin amaçlandığı görüşme şeklidir. Genel anlamda insanların değil, uzman kişilerin neler düşündükleri araştırıldığında yapılanmamış görüşme tekniği kullanılır. Konu etrafıca soruşturulur, bu yüzden sorular önceden hazırlanmaz, sadece görüşülecek konu başlıkları tespit edilir. Görüşme sırasında sorular ve cevaplar tartışılıp yorumlanır. Görüşmenin verileri, odaklanmış görüşler ve orijinal bireysel düşünceler olarak tespit edilir” (Cebeci, 2002: 101-104).

Bu araştırmada yapılandırılmamış görüşme uygulanmıştır.

Bu görüşme tekniklerine yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini de eklemek uygun olacaktır.

“Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2004:283)

2. Gözlem Tekniği:

“Gözlem, bir şeyi iyi anlamak için onun kendi kendine meydana çıkan türlü belirtilerini gözden geçirmektir. Bu anlamda gözlem insanoğlunun günlük hayatının büyük bir kısmını oluşturur. İnsan sahip olduğu bilgilerin birçoğunu gözlem yoluyla edinir. İlimi bir amaca bağlı olamayan bu gözleme ‘*anektodik gözlem*’ denir. Bilimsel açıdan gözlem, belli bir kimse yer, olay, nesne, durum ve şarta ait bilgi toplamak için belirli hedeflere yöneltilmiş bir bakış ve dinleyiştir. Buna göre bilimsel amaçlı gözlem bir ‘*sistematik gözlem*’dir denilebilir. *Sistematik gözlem*, gerçek hayat içinde olup bitenlerin araştırmacı tarafından belli bir maksada yönelik olarak, belli bir düzen içinde izlenerek araştırma amaçlı olarak kaydedilmesi tekniğidir.” (Cebeci, 2002: 105-111)

Bu araştırmada sistematik gözlem kullanılmıştır.

3. Anket Tekniği:

“ Anket, belli bir konuda saptanmış denencelere bağlı olarak, bir evren ya da bir örnekleme oluşturan deneklere sorular yönelmek suretiyle, sistematik veri toplama tekniğidir.

Anket için:

Belli bir araştırma konusunun olması, araştırma konusuna ilişkin denencelerin bulunması, denenceyi doğrulamak için başvurulacak değişkenlerin saptanması, değişkenleri içerecek soruların düzenlenmesi, soruları yanıtlayacak deneklerin bulunması gerekir. Anket soru tipleri :

a) *Kapalı uçlu sorular*

b) *Likert tipi sorular*

c) *Açık uçlu sorular* olmak üzere üç temel grupta toplanabilir.

a) *Kapalı uçlu sorular:*

Bu tip sorular yanıt kategorileri önceden saptanan sorulardır. Denek, bu yanıt kategorilerinden birini ya da bir kaçını işaretlemek durumundadır.

b) *Likert tipi sorular:*

Bu tip sorular kapalı uçlu soruların özel bir tipini oluştururlar. Likert tipi sorular genellikle davranış ve tutumların ölçülmesinde kullanılırlar. Likert tipi sorulara verilecek yanıtlar olumludan olumsuz , ya da olumsuzdan olumluya doğru sıralanır.

c) *Açık uçlu sorular :*

Yanıt kategorileri önceden saptanmamış olan sorulara açık uçlu sorular denir. Bu sorular genel nitelikte sorulardır” (Armağan, 1983:82-84).

Araştırmada anket tekniği kullanılmamıştır.

Araştırmada kullanılan cihazlar, gereçler, düzenekler şunlardır:

Video kamera

Laptop

Harici Hard disk

Bu araştırma, sosyal bilimler alanının bir alt inceleme konusu olan “halk bilimi” disiplinine uygun olarak hazırlanmıştır.

Toplumbilimlerin başlıca araştırma yöntemi ve konusu bizzat toplumun kendisidir. Bu bakımdan araştırma verileri derlenirken, yapılandırılmamış görüşmeden ve sistematik gözlemden yararlanılmıştır.

İşlem Basamakları:

1. Alan sınırlaması; Afyonkarahisar ili Sinapaşa İlçe Merkezi
2. Alan taraması (yazılı ve sözlü kaynaklardan, kaynak kişilerden);
3. Alan kayıtları
4. Alan tespitlerinin sınıflandırılması

5. Alan tespitlerinin değerlendirilmesi ve yorumlanması

6. Duysal – görsel materyallerin (verilerin) CD, DVD vb. ortamlara taşınması.

Bu araştırma, belirli bir kuramı uygulamak amacıyla hazırlanmamıştır. Ancak, halk bilimi / halk bilgisi ve etnomzikolojik bağlamda verilerin değerlendirilmesi ve yorumlanması söz konusudur.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Afyonkarahisar yöresine ait geleneksel müzik ve oyun kültürünü ortaya koyabilmek için öncelikle konuya temel oluşturacak unsurlarla ilgili tespitlerin sunulması gerekmektedir. Böylelikle konunun daha sistematik ve anlaşılır olacağı öngörülmüştür.

1. AFYONKARAHİSAR ADI NEREDEN GELİYOR ?

Afyonkarahisar'ın adının nereden geldiği ile ilgili olarak kaynaklar tarandığında aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

“M. Ö. 1344 yılında Etiler döneminde Arzava ülkesine büyük bir sefer düzenleyen II. Murşil sefer dönüşü askerlerinin barınması için ‘yüksek tepe şehri’ anlamına gelen *Hapanuva*’ yı (Afyon) yaptırdı. Daha sonra *Akroniom* adını alan bu kent bir çok kralın, imparatorun, sultanın, şövalyenin, cengaverin ve beyin hayalini süsledi, ihtirasını kamçıladi. Bu muhteşem kale uzun zamandır suskun bir şekilde tarihe tanıklığının hatıralarıyla baş başa kalmış bekliyor” (Yelken, 2002:195)

“Konuya ilişkin bir başka tespit ise Yüksel; “Afyonkarahisar ili adını M. Ö. 1340’lı yıllarda Hititler tarafından yaptırılan ve bugüne kadar ününü sürdüren *Kalesi* ve yaklaşık 2300 yıldır ekimi yapılan *Haşhaş* bitkisinden almıştır. Afyon haşhaş bitkisinin tıpta ilaç yapımında kullanılan uyuşturucu özsu yudur. Latince *Opium*, Yunancada *Opion* denilen afyon (haşhaş) bitkisi Afyon’da Helenistik dönemden beri ekilmektedir. Latince ‘özsü’ anlamına gelen *Opium*, zamanla yazılış ve söyleyişte, değişikliğe uğrayarak *Ofium*, *Afiom*, *Afion* ve *Afyon* olmuştur” (1985: 12)

Günümüzde kısaca Afyon olarak söylenen sözcük ilk kez XVII. Yüzyılda karşımıza çıkmakta olup, ilimizde yetiştirilen haşhaş bitkisinden elde edilen zehirli maddeden dolayı söylenmektedir” (Bıyıkoglu, 1997:1)

Karahisar adının nereden geldiği konusunda çeşitli araştırmacılar aşağıdaki görüşleri ifade etmişlerdir:

“Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul’un fethi ile başlayan İmparatorluk çağında ‘Karahisar-ı Devle’ ve ‘Karahisar-ı Sahib’ adıyla sancak merkezi olan Afyonkarahisar, Anadolu Beylerbeyliği’ne (Eyaletine) bağlı 12 sancaktan biridir” (Gönçer, 1981:12) “Selçuklu Sultanı Keykubat zamanında Seraskerliklerden birisi olan Afyon ili, yine bu sultan zamanında imar görmüş, kalesi yapılmıştır. Bu kale içinde devletin hazinesi saklandığından şehre (Karahisar-ı Devle) adı verilmiştir” (Taşpınar Dergisi, 1968:8). Karahisar adı verilen ve bugünkü Kalenin olduğu yere kurulan şehir, Selçuklu veziri Sahib Ata Fahretin’e yurt olmuş daha sonra adı Sahip Karahisar’ı olmuştur. “Sahib kelimesi, Selçuklu devrinde , vezir anlamında kullanılmaktaydı” (Gündöner, 2010:8).

“Karahisar adının nereden geldiği ile ilgili diğer bir yaklaşım ise Gönçer’e aittir: “ 1071 Malazgirt Savaşı’ndan sonra Anadolu’nun kapılarının Türklere açılmasının ardından Selçuklular döneminde Sultan I. Mesut’un emri ile Akronium Kalesi’nin eteklerine Karaşar Türkleri’nin yerleştirilmesinden (1147-1157) sonra Kale’ye *Karahisar* adı verilmiştir” (Aktaran Yüksel, 2004:45) . Yüksel’e göre; “Kale’ye Karahisar (Kale) adının, bazalt ve trakit kayalar üzerinde bulunuşu ve heybetli kara görünüşü nedeniyle verildiği genelde kabul edilmekle birlikte, eteklerine yerleştirilen Karaşar Türkleri nedeniyle bu adın verildiği düşünülebilir” (a.g.e. 45)

“Afyonkarahisar’a “ Hititler Hapnuva, Roma ve Bizanslılar Akronium diye çok yüksek, sarp, yalçın kayalık anlamını vermişler; Selçuklular ve Beylikler, Karahisar-ı Devle, Karahisar-ı Sahip, Osmanlılar ise Karahisar demişlerdir. XVII. Yüzyıldan itibaren Afyonkarahisar denilmeye başlanmış ve Türkiye Cumhuriyeti ile de bu ad, resmi ad olarak kabul edilmiştir” (Bıyıkoğlu a.g.e. s.2)

“Kentın adı Cumhuriyetin ilk yıllarında Kale ve afyon bitkisinin birleşimiyle oluşan *Afyonkarahisar*’dır. Nitekim TBMM’nce Cumhuriyet’in ilk yıllarında çıkarılan bazı yasalarda ilin adı Afyonkarahisar olarak geçmektedir. Büyük Atatürk, Cumhuriyet Halk Partisi’nin 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci büyük Kongresi’nde okuduğu büyük Nutuk’unun 34 ayrı yerinde Afyonkarahisar ismini bizzat kullanmıştır. Atatürk Milli Mücadele’den sonra ili ziyaretlerinde de yine ilin adını Afyonkarahisar olarak zikretmiştir. Büyük Taarruz’un yer olan Kocatepe’de 1953 yılında yaptırılan kitabede de ilin adından Afyonkarahisar olarak söz edilmektedir. Ancak nasıl ve ne zaman olduğunu kimsenin bilmediği bir biçimde ve büyük bir olasılıkla uzunluğu nedeniyle ilin adından ‘Karahisar’ın atıldığı, yazılış ve söylenişindeki kolaylık yüzünden ‘*Afyon*’ olarak anılmaya başlandığı görülmektedir. 1920’li yıllarda çıkarılan kanunlarda ‘ Afyonkarahisar’ adı birleşik yazılırken, 1930’lu yıllarda çıkarılan kanunlarda ‘ Afyon Karahisar’ olarak ayrı yazılmaya başlanmış ve belki de bilinmeden, Karahisar’ın atılmasına zemin hazırlamıştır. Yapılan araştırmalarda ilin Afyonkarahisar olan adının Afyon olarak değiştirildiğine ilişkin bir kanun ya da kararname bulunmadığı gibi bu durum İçişleri Bakanlığı tarafından da onaylanmaktadır” (Aktaran Yüksel a.g.e. s.47).

İlin adının Afyon olarak kısaltılmış bir şekilde kullanılmasının kentın kimliğini doğru bir şekilde yansıtmadığı düşünülmüş ve bu bağlamda ; Afyonkarahisar Valisi Muzaffer Dilek’in girişimleriyle hazırlanan ‘*Afyon ilinin adının ‘Afyonkarahisar’ olarak Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi*’ TBMM’de 06.01.2005 tarihinde kabul edilmiş ve 11.01.2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Afyonkarahisar’ın tarihi boyunca geçirmiş olduğu savaşlar ve hüküm süren uygarlıklar bu kentın kimliğini ortaya koyan başlıca unsurlar olarak görülmektedir.

1.1. AFYONKARAHİSAR KRONOLOJİSİ

Yelken'e göre, Afyonkarahisar'ı "kronolojik açıdan ele aldığımızda karşımıza aşağıdaki tablo çıkmaktadır:

"İ.Ö. 1800-1200	Hitit Egemenliği
İ.Ö. 1200-660	Frig Egemenliği
İ. Ö. 660-546	Lidya Egemenliği
İ.Ö. 546-333	Pers Egemenliği
İ. Ö. 333-281	Helenistik Dönem
İ. Ö. 281-261	Selökid Krallığı Egemenliği
İ. Ö. 261-133	Bergama Krallığı Egemenliği
İ. Ö. 133-İ.S.395	Roma İmparatorluğu Dönemi
395	Bizans Egemenliğinin Başlaması
666	Emevi Halifesi Muaviye'nin oğlu Yezit Emirdağ Kalesini Bizans'tan aldı
676	Emevi Arap orduları İstanbul kuşatmasından dönerken Bayat, Bolvadin- İshaklı üzerinden geçtiler
717	Mesleme komutasındaki Emevi orduları Bizans kuşatmasından dönerken Afyonkarahisar'ı yakıp yıktılar
739	Emeviler Afyonkarahisar kalesini ele geçirdiler
1068	Emir Afşin Eskişehir Kalesini ve Honaz Kalesini ele geçirdi. Afyonkarahisar'da Selçuklu dönemi başladı
1243	Moğol istilası nedeniyle beylikler döneminin başlaması
1382	Afyonkarahisar'ın Osmanlı egemenliğine geçmesi
1402	Ankara savaşı sonunda 1. Dönem Osmanlı Egemenliği son buldu. Germiyan beyliği etkinliği başladı
1411	Karaman beyi Nasurüddün Mehmet Bey Germiyan beyliği topraklarına girdi
1415	Afyonkarahisar Sancağı Kütahya Vilâyetine bağlandı
1429	Afyonkarahisar'da Osmanlı Egemenliği yeniden başladı

1602	Deli Hasan isyanı
1604	Tavil Halil isyanı
1648	Haydaroğlu Mehmet isyanı
1649	Abaza Hasan Paşa isyanı
1650	Yeğen Hasan Paşa İsyanı
1690	Ceridoğulları İsyanı
1867	Karahisar Mutasarıflık halinde yönetilmeye başlandı.
1917	Karahisar bağımsız mutasarıflık
16 Nisan 1919	Fransızlar Afyonkarahisar istasyonunu işgal etti
21 Mayıs 1919	2 subay 262 erden oluşan İtalyan birliği istasyonu işgal etti
17 Mart 1920	İngilizler Afyon ve Eskişehir'den çekildi
27 Mart 1921	Yunanlılar Afyonkarahisar'ı işgal etti
7-8 Nisan 1921	Yunanlılar İşgali kaldırdı
13 Temmuz 1921	Yunanlıların 2. kez işgali
26 Ağustos 1922	Afyon cephesinde Büyük Taarruz başladı
27 Ağustos 1922	Afyon'un Yunanlılardan kurtarılışı“

(a.g.e. 179-180).

2. SÖZLÜ KÜLTÜR KAVRAMI

Türk Halk Müziği başlığı altında yer alan oyun eşlikli ezgiler, sözlü kültürün belli başlı ürünleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda sözlü kültür kavramının irdelenmesi araştırmaya bir temel oluşturulması bakımından önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle, önce kültür kavramının ortaya konması, konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını sağlayacaktır.

Ersoy kültürün oluşum-gelişim süreçleri ve kapsamı ile ilgili şu bilgileri vermektedir;

“İnsanlığın yeryüzü serüveni ile doğan ve tabiatla yüzleşmesi ile ilk ürününü veren, bireyin kendi dışındaki dünyayı algılaması ile yeni şekiller kazanmaya başlayan kültür, yerküre üzerinde insanların dağılım bölgelerine göre farklılaşmaya başlamış ve her topluluğa göre o topluluğun yaşadığı coğrafyanın ve inançların da katkıları ile çeşitlenmiştir. Söz konusu kültür kavramı ile ilgili tanımların ortak noktasında ise; bir

milleti yaşadığı tabiat üzerindeki yaşam biçimi, dünya görüşü, tarihi, inanç sistemi, dili, ortak değerlerinin toplamı ile maddi manevi üretimlerinin bütünü o milletin millî kültürünü oluşturduğu düşüncesi vardır. Yazının icadına kadar, tarihi birikim ve tecrübe, sözlü ortam kaynak ve kanalları tarafından muhafaza edilip aktarılmıştır. Zamanla sözlü ve yazılı ortam birbirinin içine girerek devam ederken bunlara bir yeni ortam daha eklenir ki bu da elektronik ortamdır. Söz konusu bu ortam birlikteliği yeni kaynaklar ve yeni terkiplerin oluşmasına katkı sağlar fakat bu ortamların tamamında, söz büyüsunü kaybetmez” (a.g.e. 20).

Walter Ong’a göre; “insanoğlunun dünyadaki varlığı 30.000-50.000 yıl öncesine dayanır. İlk yazı ise 6000 yıl öncesine aittir. Böylelikle, insanlık tarihinin binlerce yıllık bilgi, deneyim ve tecrübesinin sözlü gelenek vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarıldığı söylenebilir.” (1995:14)

Yıldırım’a göre sözlü kültür; “ bir milletin hayatında, fertlerin sözlü ve yazılı geleneklerinde yer alan kabulleriyle, müştereklik gücüne erişen ve milli kimliği oluşturan maddi ve manevi faaliyetlerin bütünüdür” (1998:38).

Bu bağlamda, “Sözlü kültür, toplumun ortak malı olan hazır kalıpların deneyimleri pekiştirecek şekilde biçimlendirilmesiyle oluşur ve yazılı metinden yoksun olduğu için de toplum belleğinde yüzyıllarca gelişerek varlığını halkın bilincine yerleştirerek sürdürür. Sözle biçimlenen düşünce zaman içinde geliştikçe hazır deyişlerin kullanımı da daha ince bir ustalık kazanır” (Ong, a.g.e. 50-52).

Yıldırım’a göre; “İnsanların günlük hayatlarındaki en sıradan olaylardan en olağanüstü olaylara kadar tarihe kayıt düşürülmesi söz konusu olan veya kayıt düşürülmeden hafızalarda kalan belleklere kayıt düşülen her türlü sosyal, siyasi, ekonomik ve insani hadise sözlü kültür ortamında yaşanmaktadır. Bu noktada sözlü kültürün bir alt kadrosu olarak sözlü tarihi de bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir” (Aktaran Ersoy, a.g.e. 23)

“Tarihte yaşanan bazı olaylar insanların hafızalarında önemli bir şekilde yer etmektedir. Çünkü tarihi olaylar cereyan ettikleri toplum içerisinde birtakım etkiler bırakmaktadır. Sözlü tarih, -yazılı- tarihte tartışmalara yol açmış ve göz ardı edilmiş olayların incelenmesine önemli bir katkıda bulunabilir. Sözlü tarihle, belgelere dayalı tarih arasındaki en önemli farklardan biri, sözlü tarih görüşmelerinin bu tarihi olayların yaşandığı dönemde değil de, daha sonra ve belleğe referansla yapılmalarıdır. Sözlü tarihin öznel, güncel ve anlatıya bağlı yapısı, tarihin bireyler tarafından günümüzde nasıl anlaşıldığını, yorumlandığını ve yaşandığını anlamayı sağlar. Sözlü tarih aslında karma bir tür olarak görülmelidir. Çünkü hem sözlü tarih anlatıları hem de bu anlatıların yorum süreci, gerek güncel, gerekse tarihsel kaynakların katkıda bulunduğu bir süreçtir. Sözlü tarih çalışmaları, sözlü tarihçiyle görüşmecinin arasındaki ilişkinin bir sonucudur. Bu ilişkinin eşit olmadığı ortadadır, çünkü gündemi saptayan ve anlatının oluşmasını sağlayan sözlü tarihçidir. Bir başka deyişle burada iç içe geçmiş iki farklı süreçten söz edilebilir: Yaşam öyküsünün anlatılma/kaydedilme süreci –ki bu süreçte sözlü tarihçi ile görüşmecinin arasındaki ilişki ve anlatıcının yorumu öne çıkar- ve sözlü tarihçinin kendisine ait olan dinleme/okuma, yorumlama ve yazma süreci” (Neyzi, 2011: 10-11).

“Sözlü tarih, daha çok kaynak kişilerin anıları üzerine kuruludur. Sözlü malzeme kendi başına bir amaç değildir ve ‘sözlü tarih’ adı belli bir tarih türünü ima etme

yanlıgısına yol açabilir. Sözlü tarih daha çok bir malzeme toplama yöntemi, bugünü daha iyi anlayabilmek için geçmişini anlamlandırma sürecine yapılan bir katkıdır” (Erol 2009: 247).

“Sözlü tarih, sözlü kültür içinde yaşayan bir süreçtir. İnsanların günlük hayatlarındaki en sıradan olaylardan en olağan üstü olaylara kadar tarihe kayıt düşürülmesi söz konusu olan veya kayıt düşürülmeden hafızalarda kalan, belleklere kayıt düşülen her türlü sosyal, siyasi, ekonomik ve insani olaylar sözlü kültür ortamında yaşanmaktadır. İşte bu noktada sözlü kültürün bir alt kadrosu olarak sözlü tarihi de bu bağlamda değerlendirmektedir. Bunun sonucunda da oluşan sözlü kültür ürünleri yani folklorik ürünlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Örneğin, uzun süre devam etmiş, büyük acılara sebep olmuş, savaşlar ve göçler sonunda oluşan destanlar ve acıklı iz bırakan ölüm olayları karşısında yakılan ağıtlar, sosyal ve siyasi olayların sonucunda olayları veya olayların kahramanlarını konu alan türküler bunlara en basit örneklerdir” (Ersoy, 2004:103).

Yukarıda verilen bilgilerin ışığında; özellikle geleneksel toplumlarda sözlü geleneğin (oral tradition) kültürün başlıca taşıyıcısı durumunda olduğu ve sosyal bilimlerin pek çok alanına günümüzde tarihi birer kaynak oluşturduğu öngörülmektedir.

3. HALK MÜZİĞİ KAVRAMI

Bu başlık altında araştırma konusuna bir temel oluşturan, Halk Müziği kavramı ele alınacaktır.Çeşitli araştırmacıların Halk Müziği hakkındaki görüşleri aşağıda belirtilmektedir:

Halk müziği, toplumların bütün boyutlarıyla hayatından kaynaklanan, duygu, düşünce ve zevklerini dile getiren, ait oldukları toplumların kültürünü yansıtan sözlü ve sözsüz ezgilerdir. Hugo Reinmann halk müziğini üçe ayırır:

- a. *Ezgisi ve sözleri kimin tarafından yapıldığı belli olmayanlar*
- b. *Birçok nedenlerle halk tarafından benimsenmiş ve halk şarkısı ifadesini taşıyanlar*

Melodik ve armonik bünyesi kolayca anlaşılabilir ve popüler bir eda taşıyan ezgiler
(Say, 1985: 577-578)

“Bu kavrama ilişkin Moser, ‘halkın ortak malı olan şarkı ve melodiler halk türküsüdür’ der. Michelle Benet, ‘halk türküsü, halk tarafından benimsenen ve kulaktan kulağa verilmek suretiyle yayılan ezgilerdir’ demiştir. Prat, ‘köylü ve halk arasından çıkıp gelenek haine gelen ezgiler halk türküsüdür’ biçiminde tanımlar. Bireniers, ‘halkın ortak malı olan en basit, düz ve yalın şarkılardır ve yaparı belli değildir’ diye tarif etmiştir”. (Say, 1985: 577-578)

Titon'a göre; "Halk müziği, gelenekselliği, sözlü aktarımı ve bölgesel-etnik bir temele dayalı, küçük gruplar sıkça çalınan, çoğunlukla gündelik yaşamdaki yüz yüze iletişim aracılığıyla toplumsal etkileşimi vurgulayan müzik türlerini kapsamaktadır" (1999:59).

Halk müziği ile ilgili ülkemizdeki çeşitli araştırmacıların görüşleri ise aşağıda belirtilmektedir.

Cemil Demirsipahi'ye göre; "Halkın kendi içinden yetişmiş kişilerin ya da adlarının bilinmesine olanak bulunmayan halk sanatçılarının ulusal ölçü ve ritim kuralları ile özel biçimlerde oluşturdukları müzik ürünlerinin tümüne halk müziği denir" (1975:7).

"Bir ulusun özüne has müzik, halk müziğidir. Kayıtsız ve etkisiz bir kişinin ya da toplumun söyleyişiyle ve buluşuyla doğmuş, zamanla halkın malı olmuş yapıtlardır. Kulaktan kulağa, ağızdan ağza yayılarak, kuşaklar boyu yaşamış ve tazeliklerini korumuşlardır. Kent müziğinin etkisi altında kaldığı gibi, kent müziğini etkilediği de olmuştur" (Sözer, 1996:323)

Halil Bedii Yönetken halk müziği için "*halkımızın kendi yarattığı müziktir*" der. Mahmut Ragıp Gazimihâl, "*Genellikle kulaktan kulağa geçmek suretiyle sevk-i tabii ve zevk-i tabii sahibi sanatçılar sayesinde halk arasında yaşayıp memleketlere göre değişen ezgilerin geniş repertuarını halk müziği adı altına birleştirmek ve incelemek âdetidir*" demiştir.

Muzaffer Sarısözen, "*İlk bakışta monoton gibi gözüken Türk halk musikisini araştırdıkça çeşitli yönlerden incelikleri ihtiva eden nefis bir sanat hüviyeti taşıdığı anlaşılır. Konu bakımından yeryüzünde ne kadar tabii ve sosyal olay varsa halk musikisinde hepsinin de yer aldığı görülür. Estetik bakımından bir sevinci, bir elemi ifade eden ve çeşitli olayları canlandıran melodilerin en ince örneklerini yine halk müziğinde bulabiliriz*" şeklinde tarif etmiştir. (Sarısözen, 1962)

Halk müziği de yaratıcısı belli olmayan ya da zamanla yaratıcıları unutulmuş anonimlik süreci yaşamış; halka ait olmuş müziktir. Halk müziği dağarında ferdi eserler olmaz; olursa 'aşık müziği' kapsamında deyiş, nefes, semah vb. türler ya da halk müziği tarzında besteler olur. Bu anlamda genel olarak 'türkü' ile 'halk türküsü' çok defa birbirlerinin yerine kullanılsa da aynı şeyi ifade etmezler. Halk türküsü anonimlik süreci yaşayıp ilk yaratıcısı, yarıcıları unutulmuş olan türkülerini ifade eder (Altınay ve Yaltırık, 2012:18).

Yukarıdaki açıklamaların ışığında ,Türk Halk Müziğinin adı bilinen ya da bilinmeyen halk sanatçılarının ulusal ölçü ve ritim kuralları ile yerel unsurları gözeterek yarattığı sözlü, sözsüz ezgiler olduğu öngörülmektedir.

Halk müziğinin kapsamı içine ise türküler, oyun havaları, maniler, koşmalar, tekerlemeler, seyirlik oyun müzikleri ile tören müzikleri gibi halkın günlük yaşamını konu edinen sözlü-sözsüz, oyunlu-danslı müzikler girmektedir. Bu kapsam göz önünde bulundurularak Halk Oyunları; Halk Müziği başlığı altında oyun eşlikli halk ezgileri (bar, halay, horon ve sallamalar, zeybek, bengi, teke zortlatması, semah; mengi, kaşık oyunları, hora ve karşılamlar bu türden ezgilerdir) içinde değerlendirilecektir.

3.1. HALK OYUNU KAVRAMI

Halk Oyunu ; geleneklerimize ve yerellik unsuruna bağlı kalarak, duygu ve düşüncelerimizi, sevincimizi, üzüntümüzü ve coşkularımızı müzik ve hareket ile ifade etmemize yardımcı olan en etkili anlatım yollarından biridir.

“Sözsüz iletişim aracı olan ve kültürleşme süreciyle gelişen dans olgusu, mensubu olduğu toplumun kültürel dinamiklerinin belirlenmesinde temel kaynaklardan biri olup, kültürel bir kimlik kazanmış ve halk oyunlarına dönüşmüştür.” (Özbilgin, 2003: 96)

“Böylelikle her kültürün kendine özgü bir oyun geleneği oluşmuştur. Halkın beğeni ve beklentileri doğrultusunda şekillenen bu gelenek, diğer kültürlerden göç, ticaret, sanayileşme vb. etmenler yoluyla etkilenmiş olsalar da özgünlüklerini korumuş günümüze kadar izlerini taşımışlardır.” (Eğilmez, 2006: 49)

“Halk oyunları, hareket ve müzik olmak üzere iki ayrı öğeden oluşmuş bir bütündür. Düzgün ve birbirine benzeyen ritmik hareketlerin uyumlu bir şekilde ortaya konulmasından oluşan OYUN, nadiren müzik eşliği olmaksızın belirli ritme bağlı olarak da meydana gelebilir. Hareket bir bütün olarak ayaktan başlamak üzere, vücut ve kollara kadar uzanır. Vücut bölümlerinin uyumlu hareketleri estetiği yaratır”. (Ekmekçioğlu, 2001:18)

Halk oyunları için yapılmış türlü tanımlar ve yapılan kavram ayrımları da vardır.

Metin And’ a göre :

“Türk halk oyunları yanlış kullanılan bir terimdir. Doğrusu köylü dansları ve oyunlarıdır. Herşeyden önce büyük kentlerdeki halkın oyunları bu köylü oyunlarından değişiktir. Bölge içindeki ilçe ve köylerin her birinin ayrı ayrı dansları bulunduğundan köylü dansı ve köylü müziği demek daha doğru olacaktır.” (Demirsipahi, 1975:8)

“ Halk oyunları; ait olduğu toplumun kültür değerini yansıtan; bir olayı, bir sevinci, bir üzüntüyü ifade eden; orijini din ve büyü ile ilgili olan; müzikli (bir müzik aleti eşliğinde veya bir müzik aleti olmaksızın el, ayak gibi organlar veya bıçak, kılıç kalkan vb. araçlarla tempo tutarak ya da şarkı türkü söylemek suretiyle yaptıkları müzikten tempo alarak) tek kişi veya gruplar halinde icra edilen, ölçülü, düzenli hareketlerdir olarak açıklamaktadır” (Baykurt , 1987: 50).

“Ulusal müziğimizin bünyesine göre bir oyun kuran kişilerle, adları bilinmeyen halk sanatçılarının kurgularına dayalı ve ritim kurallarına bağlı olarak müzik eşliğinde yapılan düzenli hareketlere oyun denir. Oyunlar bir ulusun duygu ve düşüncelerine göre halk oyunları ve Milli oyun adını kazanır. Halk oyunlarının Folklor anlamına gelmediği, ancak bu bilimin inceleme alanı içerisinde bir bölüm olduğu ortaya çıkmaktadır.” (Demirsipahi, 1975:8)

Yukarıdaki açıklamaların ışığında halk oyunu kavramının, ait olduğu toplumun kültürünü yansıtan halk sanatçılarının mahalli yerel müzik ve ritim unsurları eşliğinde yaptıkları ölçülü hareketler açıklanması öngörülmektedir.

3.1.1. Türklerde Halk Oyunları

İnsanoğlunun var oluşundan bu yana birlikte yer alan müzik , dans ve şiir Türk topluluklarında da kendini göstermiştir. Bu bağlamda aşağıdaki tespitlere ulaşılmaktadır:

“Asya’da yaşayan Atalarımızın, birlikte yaşamaya büyük bir önem vererek, tarihte ilk Türk uygarlıklarından; Şamanların, Hunların, Oğuzların günümüze uzanan belgelerinden, dansa büyük bir ilgi duyduklarını görmekteyiz. Gelenek içerisinde yer alan törenlerinin en önemli bölümünü halk oyunlarının oluşturduğunu söyleyebiliriz” (Aydın, 2002:21).

“Bayram günlerinde Yukaghirlar bütün gün döner dururlar, yorulup başları dönünceye kadar dans ederler” (And, 1974:25).

“Kam (Altay Türkleri), Bakşı (Kırgızlar), Oyun (Yakutlar), Şaman (Tonguzlar), Ozan (Oğuz Türkleri) adı verilen bu sanatçılar, bütün boyların bir takım törelerinde yönetimini ve uygulamasını yüklenmişlerdir. Burada müzik eşliğinde oyun türküleri ve şiirleri okurlardı. Bu oyun türküleri ve müziği konu alarak önceleri efsaneleri üzerine, sonra sırasıyla dini olayların anlatımına, daha sonrada toplum olaylarını anlatmaya koyulmuşlardır. Aynı gelenek Gaznelilerde, Karahanlılarda, Selçuklularda, Harzemşahlılarda, Altınorduda, Mısır memlûklülerinde, Cezayirilerde, Anadolu Selçuklularında, Osmanlılarda, Anadolu beyliklerinde, halk arasında geleneklerini sürdürmüşlerdir. Saraylarda da aynı gelenek kullanılmıştır” (Demirsipahi, 1975 : 10)

3.1.2. Halk Oyunlarında Tür Kavramı

Konuya temel teşkil etmesi ve araştırmanın doğru bir eksene oturulması açılarından öncelikle tür kavramının ne anlama geldiğinin irdelenmesi öngörülmüştür. Çeşitli araştırmacıların bu konudaki görüşleri aşağıda ifade edilmektedir:

“Türler temel türler ve alt türler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Örneğin canlı bir temel türdür. Alt türleri ise insan havan ve bitkidir. Her alt tür bir temel türe bağlıdır. Bir başka deyişle türler temel tür ve alt türlerin oluşturduğu bir zincir gibidir. İnsan canlı temel türünü bir alt türü olmasına karşın renklerine ve ırklarına göre alt türlere ayrılır. Örneğin siyah, beyaz, sarı ırk insan gibi. Bu durumda da insan bir temel tür olur” (Akdoğan, 2003:1).

Yukarıdaki açıklamanın ışığında Tür’ün ortak özelliklere sahip olguların oluşturduğu nesnelere ve da varlıklar olduğu düşünülmektedir.

Halk Oyunlarındaki tür ise ; yöreye özgü özel tavır ve benzer biçim gösteren, o bölgenin geleneksel çalgıları eşliğinde müzik ve ritimle bütünleşen oyun kümesi şeklinde tanımlanabilir. (Aydın, 2002:60)

Halk oyunlarının türlerini belirlemede etken olan özellikleri Aydın şu şekilde sıralamıştır ;

- a. Oyunun geleneksel biçimi
- b. Oyunun geleneksel tarzı
- c. Müzikal yapı (ölçüsü, ölçü tipi, temposu, tavrı, icrada yer alan çalgılar)
- d. Kostümün kesim ve kullanımı

“Herhangi bir oyun öbeğinin tür olabilmesi için diğer oyunlardan farklı en az iki özelliği olmalıdır. Bu farklar ya diğer oyunlarda hiç bulunmamalı yada diğer oyunlarda bulunsalar bile bu iki özelliğin birlikteliğinden hiçbir türde görülmeyen yepyeni bir özellik çıkmalıdır. Altılı sekme anadolunun birçok yerinde görülen bir oyun türüdür. Fakat yöresel müziğin bu müzik usul ve makam olarak diğer bölgelerde de olabilir. Tavrının etkisi ile farklılaşarak Türkiye deki bazı halk oyun türleri de belirleyici bir temel özellik halini alır”. (Özbilgin,1995:7)

Bu bağlamda halk oyunları türleri şu şekilde sınıflandırılabilineceği öngörülmektedir:

- Bar
- Halay
- Horon
- Karşılama
- Kaşık Oyunları
- Zeybek

Afyonkarahisar yöresine ait bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular kısmında tespit edilen oyun türleri, konuya açıklık getirmek bakımından aşağıda genel hatlarıyla ortaya konmaktadır.

3.1.2.1. Zeybek

Afyonkarahisar ilinin ege bölgesinde yer alması nedeniyle özellikle merkeze bağlı yerleşim birimlerinde zeybek oyunlarının etkisi görülmektedir. Bu noktadan hareket ile bu bölümde zeybek kavramının açıklanması gerekmektedir. Çeşitli araştırmacıların konuya ilişkin görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Zeybek kelimesinin aslının, yani kökeninin saybek kelimesi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliyoruz. Kelimenin anlamı ise sağlam, koruyucu, güçlü koruyucu demektir. Bu kelime,Çagatay Türklerinde, Türkçenin ses uyumu gereği saybak (saybak), Hammer de ise seybek (seybek) olarak telaffuz edilmiştir. Özellikle geçen yüzyıllar içinde saybek kelimesi, önce saybak, ardından, daha çok batı Anadolu’da sabah’a zabah, soba’ya zoba denilmesi gibi, saybak kelimesi de zaybak, 19.yy ‘dan baslamak üzere de, öncelikle, imparatorlugun merkezi _stanbul dilinin nezaketi içinde önce zeybak, daha sonra zeybek sekinde telaffuz edilmiş ve son yüzyıldır da zeybek sekinde dilimize yerleserek yaygınlaşmıştır.” (Akdogu,2004:25)

Zeybek oyunları olarak Batı Karadeniz’den Silifkeye kadar olan iller, Ege kıyıları, Marmaranın doğu kıyıları, Karadeniz’de Zonguldak ili sınırına kadar olan iller. Kastamonu, Ankara, Afyon, Isparta illerinin doğu sınırına kadar olan Batı illerimizi gösterebiliriz.(Özbilgin,1995:60)

“Milli Mücadele yılları (1919 – 1922), cumhuriyete giden süreç olarak, zeybeklerin, noktası oluşturmuştur. Bu yıllarda düzenli ordunun kurulması sürecinde Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe gibi dönemin etkili efelerinin, önemli komutanlar haline gelmeleri mümkün olmuştur. Dolayısıyla bu süreç, efelerin, ulusal bağımsızlaşma mücadelesinin önemli “simge”leri haline gelmelerine de yol açmıştır. Milli Mücadele yılları ile birlikte zeybekler, bir “kimlik” değişimi yaşamışlar; eşkıyalıktan, “milli

kahraman”lığa geçiş sürecine adım atmışlardır. Cumhuriyet Dönemi zeybekliğin fiilen sona erdirildiği dönem olmuştur. Ancak bu süreç, zeybeklerin kültürel özellikleri ile öne çıkarıldıkları bir dönem olması bakımından da büyük bir önem arz etmektedir”. (Öztürk, 2006: 27)

Bugün için en zengin bölgesi Batı Anadolu’nun Aydın havalisi olan, fakat Antalya havalisi ile Orta Anadolu’nun doğu ve kuzey bölgelerine kadarda semt semt halen geleneğini türlü çeşitleriyle muhafaza eden meşhur Türk erkek oyunudur. (Demirsipahi, 1975:346)

Yukarıdaki açıklamalardan zeybek kelimesinin kökeninin sağlam , koruyucu, güçlü koruyucu anlamlarına gelen saybek kelimesinden geldiği, kahramanlığı , yiğitliği ifade ettiği, zeybeklerin milli mücadelenin önemli simgeleri arasında yer aldıkları ve zeybek oyunlarının ise bütün bu unsurları bünyesinde barındıran belli ritmik kalıpları içeren ezgi ve hareketler olduğu anlaşılmaktadır.

Akdoğu zeybekleri üç değişik alt türe ayırmaktadır;

a) Kadın Zeybeği: “Düzümsel birleşimi 9 (3+2+2+2) şeklinde olan ve allegretto-moderato arasında bir tempoda seslendirilen zeybeklerdir. Genel olarak, en başta bulunan üçlü küme 3(1+1+1) birleşimindedir. Bu düzümsel birleşim, GTSM usulleri içinde olup, Oynak adıyla adlandırılmıştır. Bu tür zeybekler 9/8’lik ölçü içinde notalanırlar.

b) Kent Zeybeği: Düzümsel birleşimi 9 (2+2+2+3) şeklinde olan ve allegretto moderato arasında bir tempoda seslendirilen zeybeklerdir. Bir bakıma Kadın Zeybekleri’nde kullanılan düzümsel birleşimin tersi olup, bu birleşim GTSM usulleri içinde de vardır ve Aksak adıyla adlandırılmıştır. Bu birleşim içinde yer alan üçlü kümenin de açılımı 3 (1+1+1) şeklindedir. Bu zeybek türündeki ezgiler de 9/8’lik ölçü içinde notalanır. Kadın ve Kent zeybeklerinde, tempo allegretto-moderato arasında olduğu için, üçlü kümenin bulunduğu yer çok kolay algılanabilir.

c) Kır Zeybeği: Andante-Adagio arasında bir tempoda seslendirilen bu zeybek türünde, düzümsel birleşim, kadın ya da kent zeybeği düzümlerinden herhangi biriyle oluşturulabilir. Ama Kadın veya Kent zeybeklerinde olduğu gibi, üçlü küme hemen algılanamayabilir. Özellikle adagio zeybeklerde üçlü küme çok zor algılanır. Bu nedenle de, işitme daha çok 5+4 ya da 4+5 birleşimli olarak gerçekleşir. Bunu yanında, özellikle adagio tempolu Kır zeybeklerinde, seslendirme sırasında geciktirme yapılır.” (Akdoğu,2005:432-433)

3.1.2.2. Kaşık Oyunları

Araştırmanın bulguları arasında yer alan diğer oyun türü ise kaşık oyunlarıdır. Konuya ilişkin Demirsipahi aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

“Kaşık, çorba ve hoşaf benzeri sulu ve küçük taneli besinleri yemek için ağza götürmeye yarayan küçük kürek biçimindeki sofr a aletidir. Şimşir, kemik ve çeşitli ağaçlardan oyularak yapılanları çeşitli oyunlarda kullanılmıştır. Bazen sapları kısaltılmış kaşıklara ya da tahta çubuklara da birçok oyun türünde yer verilmiştir. Yurdumuzda (kısa saplı tahta kaşık) Çalpara ve Tahta kaşıklarla oynanan oyunların her tür ve biçimine Kaşık oyunları deyimi kullanılmıştır. Bu oyunlarda oyuncular ellerinde ritim aleti olarak tahta kaşık bulundurduklarından bu bölge oyunlarına Kaşık Oyunları denmektedir. Her oyuncunun iki elinde ikişer kaşık bulunmaktadır. Oyuncular birbirine tutunmadan karşılıklı durarak veya daire biçiminde toplu olarak oynamaktadırlar. Afyonkarahisar ilinde ve çevresinde çeşitli türde kaşık oyunları görülmektedir. Erkekler arasında oynanan oyun ve söylenen oyun türkülerini görüyoruz. Örneğin Haçcam Zeybeği, Meşeli Zeybeği, Meşeli Zeybeği. Aynı yörede oynanan Teke Zortlatmaları oyun olarak kaşıkla oynanır”.(Demirsipahi, 1975:294-295-296)

3.1.2.3. Teke Zortlatması

Araştırmada özellikle, Burdur, Isparta, Denizli ve Antalya yakınlığı nedeniyle Afyonkarahisar yöresinin Dinar ilçesinde görülen aynı zamanda göçlerin etkisiyle kent merkezi ve merkeze bağlı yerleşim birimlerinde de rastlanan Teke zortlatması oyununun konunun daha açıklayıcı olması düşünüldüğünde genel hatlarıyla ortaya konması uygun görülmüştür.

“Teke Zortlatması” bir Teke Yöresi oyunu olmakla birlikte adını, bu bölgede pek bol olan kara davarın erkeği tekedan almıştır. Çünkü oyundaki figürler bu hayvanın hareketlerine benzemektedir. Nitekim tekenin teke katımı mevsimindeki siygin (idrarlı), sinirli, ileri, geri, yana zıplayarak hareket etmesine “zortlamış” denir. Ayrıca, küskün ve sinirli hareketlerle çekip giden kişi için “ne oldu buna zort zort gitti” deyimi köylerde günümüzde de kullanılmaktadır. Sinirli bir kişinin gidişi ile tekenin hareketleri gerçekten de benzemektedir. Bu, deyimde esas kaynağın teke denen hayvanın olduğunu böylece teyit eder. Eskilerden günümüze kadar gelen söylentiler ve bugünkü yaşlıların anlattıkları, bu konuda aynı kanıtı oluşturmaktadır. Teke Zortlatması'nın pek çok ezgisi olup, oyunu tek tiptir. Erkek ve kadın oyunudur. 9/16'lık ölçüsünün kazandırdığı akıcılık ve kıvraklığın, insanı coşturan ve hoplatan bir özelliği vardır”. (Çine, 2003:144)

“Güney Anadolu Türkmenleri arasında rastlanılan "Telez Otlatma Havası" adı verilen bir ezgi türü daha vardır ki bu isim “Teke Zortlatması” terimini çağrıştırmaktadır. Ali Rıza Yalgın'ın bu ezgilerle ilgili tespitleri şöyledir: "Telez, tel gibi ince bir otun ismidir. Bu ot iki bin irtifalı yaylaların üzerinde Ağustos ayında bulunur. Hayvanlar bilhassa koyunlar, bu otu yerlerken sevinçlerinden adeta oynarlarmış. Bu anlayışı, kavalcı çobanlar besteleyerek “Telez Otlatma Havası”nı bulmuşlardır" (Yalgın, 1940:22)

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkılarak teke zortlatması oyununun yörede sıklıkla rastlanan teke adlı hayvanın hareketlerinden esinlenerek ortaya koyulduğu sonucuna varılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFYONKARAHİSAR YÖRESİ OYUN VE MÜZİK KÜLTÜRÜ

(BULGULAR)

Her toplumun kendine özgü geleneksel kültürü vardır. Bu kültürü oluşturan unsurlardan biri de oyun ve ona eşlik eden müziktir.

Afyonkarahisar yöresine ait kaynak taramaları sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

“Afyonkarahisar, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu bölümünde yer alan Marmara ve İç Anadolu Bölgelerini Ege ve Akdeniz Bölgelerine bağlayan bir geçit, bir eşik durumunda olması nedeniyle çevresindeki bölgelerin folklorik öğelerinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Afyonkarahisar oyunlarının genel karakterlerine bakıldığında oyunlarda, Ege'nin zeybek figürleri ve zeybek oyunlarının yavaşlığı gözlenmektedir. Buna karşılık aynı oyunlarda İç Anadolu'nun kıvrak ve hareketli figürlerine de rastlanılmaktadır. İç Anadolu oyunlarının karakteristiği olan “kaşık” Afyonkarahisar oyunlarına girdiği görülmektedir. Dinar ve Dazkırı çevresindeki oyunlar, teke yöresinin oyunlarını andırmakta bunun yanında Dinar ve Dazkırı çevresindeki zeybekler Ege'nin etkisini göstermektedirler. Sultandağı, Çay, Bolvadin ve Emirdağ oyunlarındaki Orta Anadolu kaşık havalarının etkisinde olduğu bilinmektedir. Afyonkarahisar oyunlarındaki bu çeşitlilik, halkbilimi yöntemleriyle değerlendirildiğinde, yöre halkının çevresine etkin bir biçimde bazı şeyler verdiğini, çevreden de birçok değerler aldığını kanıtlar nitelikte olduğu görülmektedir” (Yüksel ve Yaşayacak, 2003:190).

“Afyonkarahisar oyunları kaşıkla oynanır. Ancak son yıllarda oyunlardan kaşığın çıkartılması gibi bir tehlike söz konusudur. Kaşık Afyonkarahisar oyunlarının karakteristiğidir. Hangi amaçla olursa olsun kaşığın terkedilmesi, oyunların gelenekselliğini bozmaktır, geçmişteki bulguları silip atmaktır”. (Yüksel ve Yaşayacak, 2003 : 191)

“Böyle bir genel çerçeveye çizildikten sonra Afyonkarahisar erkek oyunlarına güneyden kuzeye doğru daha da yakından inceleyecek olursak Denizliye sınırı olan Dazkırı bölgesinde daha çok zeybek oyunları görülmektedir. Yörede egenin zeybek oyunları oynanmakla birlikte Dazkırı bölgesine özgü kendi adını taşıyan oyunları da mevcuttur. Genellikle Köroğlu, Harmandalı, Bas bas Zeybeği, Dazkırı zeybeği oynanır”. (Kalkınan İlçemiz Dazkırı, ? : 143)

“Başmakçıdan dinara doğru uzanan bölgede yaşlılar genellikle Tavas ve Acıpayam'dan gelen ağır zeybeklere rağbet eder. Genç ve orta yaşlılar ise, Teke

yöresi oyunlarını andıran kıvrak zeybekler, sipsi havaları ve teke zortlatmaları oynamayı tercih ederler”. (Kılıçkiran, 1990 : 19)

“Kuzeyde dinar ve sandıklı ilçelerin adını taşıyan Dinar zeybeği ve Sandıklı zeybeği oynanır. Sandıklı zeybek havası 9 zamanlı, hareketli ve kırık bir zeybektir. “ Çay kıyısında inadına bitiyor kestane / selamda söyle (yi) n, müfrezeler gelsin üstüme” sözleri ile başlayan zeybek havası eşliğinde en az iki kişi tarafından karşılıklı simetrik olarak oynanır”. (Yüksel ve Yaşayacak, 2003 : 192)

“Ortalama halk oyunlarımızın %10’ u bar, %30’u halay, %15’i zeybek, efe, seymen, %8’i horon ve karşılama, %7’si hora, %10’u oturak kaşıklı ve zilli oyunlar, %9’u taklit ve temsili oyunlar, %7’si çeşitli kırık oyunlar, %4’ü davullu oyunlardır. Sonuç olarak nu oyunların %60’ı erkekler tarafından, %30’u kadınlar tarafından, %10’da kadın-erkek bir arada oynanan oyunlardır”. (Ataman, 1975:4)

Afyonkarahisar’a bağlı Dinar ve İncesu yöresinde kaşıklı Teke zortlatmaları görülmektedir. Bunlarda tekenin davranışı görülür. (Demirsipahi, 1975:338)

“Afyonkarahisar Halk Oyunlarının, başta Ankara olmak üzere Eskişehir, Kütahya, Konya illerinin geleneksel halk oyunlarından etkilendiği görülmüştür. Bu çerçeve içerisinde Kıvrak Zeybekler, Kaşık oyunlarının yanı sıra Afyonkarahisar halk oyunları ekiplerince oynanmayan Bas Bas Zeybeği, Gayli Zeybeği Afyonkarahisar’a özgüleştirilmiş adım yapısı ile dikkat çekmiştir. Köylüler tarafından oynanan oyunların güncellenerek sürdürüldüğü de yapılan tespitler arasındadır. Afyonkarahisar’da erkek halk oyunları efe, zeybek ve seymen geleneğini sürdüren, il içinde her yerde aynı olan bir beraberliği yansıtmaktadır.” (Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması, 2013:)

Araştırma konusuyla ilgili literatür taramaları ve 2010 - 2013 tarihleri arasında Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı ; Bayramgazi, Çatalçeşme köyü, Çayırbağı köyü, Tınaztepe Beldesi, Değirmen ayvalı kasabası, Çakırköy, Bayatcık, Ataköy yerleşim birimlerinde araştırmalar yapan Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü Öğretim Görevlisi Şahin Ünal ve merkezde kaynak kişi olarak bilinen Ahmet ve Fikret Güzeldemir, Antikacılık yapan Şahin İşlek ile gerçekleştirilen yapılandırılmamış (nitel) görüşmeler ve sistematik gözlemlerin görsel-duysal olarak kayıt altına alınması sonucunda aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Yapılan bu görüşmelerde yörede oynanan oyunların kırık, kaşıklı ve ağır zeybek türünde olduğunu tespit edilmiştir. Afyonkarahisar yöresinde oynanan oyunların hemen hemen hepsinde kaşık unsurunun olduğunu görmek mümkündür. Oyunu oynayan kişi mutlaka kaşığı kırar, bu oyunu güzel oynadığını simgelemek içindir. Erkeklerin kullandığı kaşık ile kadınların kullandığı kaşık farklı olup, tutuş

şekilleri de ayrıdır. Gelenek, göreneklere göre özel gün ve törenlerde Afyonkarahisar merkezde oynanan bu oyunları kadın ve erkek bir arada oynamazlar. Gözlemlenen oyunlarda “Tek kişilik” oynanan oyunlara rastlanmamıştır, genelde en az 2 kişi ile oynanan bu oyunlar daire ve çizgi formunda oynanmaktadır. Merkezde “Kırık Hava” oyunu oynanmak istenince başta “Hezin Hezin”, “Dambaşı”, oyunları bilinmektedir. “Hezin Hezin ve Dambaşı oyunu farklı adlarda da bilinmektedir. Hezin hezine “Hazin Hazin”, “Fadik”, Fadik Kaçtı”. Dambaşına ise “Gapı ardına asa koymuş galbırı”. Oyunu oynamak isteyen kişiler müzisyene “Kırık Hava” oynamak istiyoruz dedikleri zaman müzisyen o an kırık havalardan “Hezin hezin” “Dambaşı” veya “Arpalık” oyunlarından birisini çalar ve oynarlar.

Afyonkarahisar merkezde oynanan Dambaşı oyunu ile Hezin Hezin oyunu farklı adım yapılarına sahiptir fakat düğünlerde bu adım yapılarını bilmeyen kişiler oyunların ritmi aynı yapıya sahip olduğu için her iki oyunu da aynı adım yapısıyla oynayabilirler. Aynı şekilde “Efelerin Uşağı” oyunu, “Eskişehir Kırka” zeybeği ile aynı ritim yapısına sahip olduğu için oyun içerisindeki adım yapıları ve figürleri birbirine benzemektedir.

1.AFYONKARAHİSAR YÖRESİNDE OYUN TÜRLERİ

Afyonkarahisar ve yöresi oyunlarında, zeybek oyunları hakim konumdadır. Bölgedeki zeybek oyunlarına ilişkin incelemeler şu şekilde açıklanmıştır.

“Zeybekleri yerli zeybekler ve yabancı zeybekler olarak adlandırırız. Zira çok etki altında kalmış bir bölge olarak ayırmak gerekir. Balıkesir zeybeklerinin bu yörede oynandığını görüyoruz. Örneğin: Balıkesir Pamukçu Bengisi. Yine güneyinde ve güneybatısında bulunan kaşıklı teke oyunları ve zortlatmaları, doğusunda bulunan oyunların halaylarda olduğu gibi oynandığı görülmektedir.

Ayrıca bölgede Muğla Zeybeği, Tavas Zeybeği de dıştan geldiği halde bölgeye mal edilmiştir” (Demirsipahi, 1975 : 362).

Yerli zeybekler şu şekilde görülür:

1. Düz Zeybekler
2. Kaşıklı Zeybekler
3. Teke Zortlatması Zeybekleri gibi

“Erkekler bu yörede sadece zeybek oynamaktadırlar. Bunlar tek zeybekler, toplu zeybekler, halka tarzında zeybekler, kaşıklı zeybekler olmak üzere çeşitlenir. Toplu zeybekler bu bölgede çok yaygındır. Ayrıca bu bölgede kadın ve erkek zeybekleri olarak bir ayırım yerleşmiştir. Genellikle zeybekler toplu oynanmaktadır. Çoğunlukla

hepsi türkölüdürler, türkölörün birinci satırları zeybeklerin adını teşkil eder. Erkek açık havada çalgı olarak davul, zurna kapalı yerlerde ise bağlama ve def kullanırlar. Kadınların bütün zeybeklerinde def eşlik eder". (Demirsipahi, 1975:362)

Bu oyunların bazıları komşu illerde ve geleneğin hüküm sürdüğü diğer illerde de görölmektedir. Adları aynı olan bu oyunlar her yerde farklı biçimlerde oynanmaktadırlar. Yukarıda adları geçen oyunların birçoğu oyun eşlikli türkölüdür ve genellikle erkekler tarafından oynanmaktadırlar. Kadınlar tarafından kendi aralarındaki toplantı veya kına gecelerinde oynanan oyunlar, zeybek ve oyun eşlikli türkölölerden olan, düz oyun ya da kırık oyun formunu taşımaktadır.

Afyonkarahisar yöresinde oynanan zeybek oyunlarını şu şekilde sıralayabiliriz ;

- 2-4 kişiyile oynanan zeybek oyunları
- 4 yada daha fazla kişiyile oynanan zeybek oyunları
- Sadece erkekler tarafından oynanan zeybek oyunları
- Sadece kadınlar tarafından oynanan zeybek oyunları
- Karma (Kadın – Erkek) oynanan zeybek oyunları
- Daire formu üzerinde oynanan zeybek oyunları
- Çizgi formunda oynanan zeybek oyunları
- Kaşıklı oynanan zeybek oyunları
- Kırık oynanan zeybek oyunları
- Ağır oynanan zeybek oyunları
- Sözlü oyun havalarında oynanan oyunlar
- Sözsüz oyun havalarında oynanan oyunlar

Afyonkarahisar'da il sınırı içinde oynanan halk oyunların adlarını Oğultürk şu şekilde belirtmektedir;

- Afyon Zeybeği,
- Kütahya Zeybeği,
- Sandıklı Zeybeği,
- Düz zeybek,
- Serenler Zeybeği,

- Kapiardma Zeybeği,
- Koroğlu Zeybeği,
- Harmandalı Zeybeği,
- Sepetçioğlu Zeybeği,
- Aydın Zeybeği,
- Burdur Zeybeği,
- Ferai Zeybeği,
- Yarangüme Zeybeği,
- Basbas Zeybeği,
- Tavas Zeybeği,
- Çivril Zeybeği,
- Kordonboyu Zeybeği,
- Dazkırı Zeybeği,
- Sarı Zeybek,
- Fersi Zeybeği,
- Balıkesir Zeybeği,
- Kırınkhava Zeybeği,
- Konyalı Oyunu,
- Çiftetelli Oyunu,
- Mevlana Oyunu,
- Kayalama Oyunu,
- Kılıçkalkan Oyunu,
- Engine Oyunu,
- Harmanyeri Oyunu,
- Bulgurum Denkte Oyunu,
- İğde Dalları Oyunu,
- Kaleden Kaleye Oyunu,
- İki Karpuz Bir Koltuğa Sığar Mı Oyunu,
- Daracık Sokakları Duman Bürüdü Oyunu,
- Meşeli Oyunu,
- Sekme Oyunu,
- Kürdün Kızı Oyunu,
- Karaoğlan Oyunu,
- Kaşık Oyunu,

- Gece Oyunu” (2007: 7).

Diğer yandan And şu şekilde devam etmiştir;

- Acem Kızı,
- Aşbaş Zeybeği,
- Bağ Belleme Oyunu,
- Benk,
- Buhur,
- Çenber Oyunu,
- Çifte Oyun,
- Deniz Kızı Zeybeği,
- Develi Zeybeği,
- Divitivar
- Dolaşık
- Düz Ayak
- Efe Oyunu,
- Fadik,
- Haççam Zeybeği,
- Hamama,
- Kapı Ardına
- Kaşıklı Efe Oyunu
- Kazım Zeybeği
- Mavili
- Menekşesi Biçim Biçim
- Oğlan
- Palazım
- Penceresi Kanat Kanat
- Peşrav Oyunu
- Sallama
- Suda Balık
- Şehriban
- Yürütme
- Zabbak” (2003:163-164).

1.1. AFYONKARAHİSAR YÖRESİ ERKEK OYUNLARININ SÖZEL VE EZGİSEL ANALİZLERİ

Bu başlık altında alanda yapılan kayıtlar sonucu elde edilen bulguların sözel ve ezgisel unsurlar bakımından analizi sunulmaktadır.

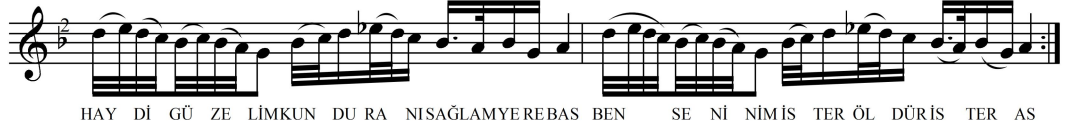
OYUN ADI	Afyon Zeybeği
OYUNCU CİNSİYETİ	Karma (Kadın – Erkek)
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Uşşak
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	Gezinleme Bölümü: 4/4 Oyun Bölümü: 9/8 (3+2+2+2)

“Afyon Zeybeği , Çay Kenarı olarak bilinen ezgi ve halk oyunları 1977 yılında Şahin Ünal ve Nihat Kaya tarafından yapılmıştır. Kaynak kişi Hasip Terlemezdır. Yayınlanan ezgi Şahin Ünal’dan alınmış, 1996 yılında Tarkan Erkan tarafından notalanmıştır.” (Erkan, 2008:12)

Kaşıklı zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve Sandıklı bölgesinde görülmektedir. Sandıklı zeybeği olarak ta bilinmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda aşağıdaki ritim notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

AFYON ZEYBEĞİ (ÇAY KENARI)

ATTAN AMAN İNDİM GÜL DALINA BAĞLANDIM
AŞKA AMAN OLDUM MARTİNİMİ YAĞLADIM
HAYDİ GÜZELİM TARLALARIN KESEKLİSİ
NE HOŞ OLUYOR GÜZELLERİN GÖBEKLİSİ

HAYDİ GÜZELİM KUNDURANI SAĞLAM YERE BAS
BEN SENİNİM İSTER ÖLDÜR İSTER AS

AFYON ZEYBEĞİ (ÇAY KENARI)

RİTİM NOTASI

TEK
DÜM

The image shows the rhythm notation for the Afyon Zeybeği (Çay Kenarı) piece. It consists of four staves of music. The first staff is in common time (C) and features a melody with eighth and sixteenth notes. The second staff is in 9/8 time and continues the melody. The third staff is in 9/8 time and features a complex rhythmic pattern with many sixteenth notes. The fourth staff is in 9/8 time and continues the complex rhythmic pattern.

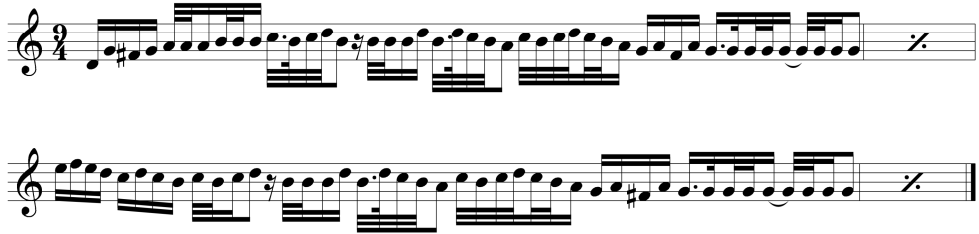
OYUN ADI	Basbas Zeybeği
OYUNCU CİNSİYETİ	Erkek
OYUN FORMU	Daire
OYUN TÜRÜ	Ağır Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Rast
SÖZ UNSURU	Yok
KAŞIK UNSURU	Yok
RİTİM DÜZÜMÜ	9/4 (3+2+2+2)

Fahrettin Şahiner'den alınan bu oyun ve müziği, 1975 yılında Şahin Ünal tarafından tespit edilmiş ve 1993 yılında Gani Pekşen tarafından notalanmıştır. Tempo Tarkan Erkan tarafından Şahin Ünal'dan alındığı şekli ile tespit edilmiştir. (Erkan, 2008:14)

Ağır zeybek türünde olan Basbas zeybeği Dinar, Evciler, Dazkırı bölgesinde görölmektedir.

2013 yılında "Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması" proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda aşğıdaki ritim notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

BAS BAS

BAS BAS ZEYBEĞİ

RİTİM NOTASI

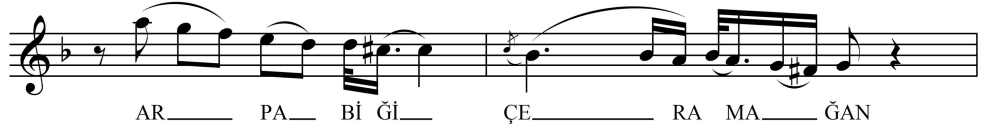
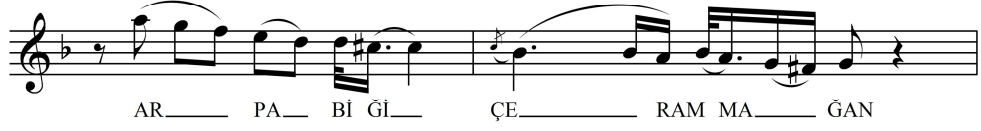
TEK
DÜM

The image displays a rhythmic notation for the song 'Bas Bas Zeybeği'. It consists of four staves of music. The first staff is marked with 'TEK' and 'DÜM' and a 9/4 time signature. The notation uses a series of eighth and sixteenth notes, with some notes beamed together. The second and fourth staves feature a double bar line at the beginning, indicating a new section or measure. The notation is a rhythmic pattern consisting of a sequence of eighth and sixteenth notes, with some notes beamed together. The first staff is marked with 'TEK' and 'DÜM' and a 9/4 time signature. The second and fourth staves feature a double bar line at the beginning, indicating a new section or measure. The notation is a rhythmic pattern consisting of a sequence of eighth and sixteenth notes, with some notes beamed together.

OYUN ADI	Arpalık
OYUNCU CİNSİYETİ	Erkek
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Nikriz
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (2+2+2+3)

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

ARPALIK

DES DE Sİ N DE NA MA ĞAN

GÜL LE Rİ SA ÇAR

TER LE MIŞ Sİ N A CA NİM

SO ĞUK SE ÇE RA MA ĞAN

U YU YE DE GAL MI ŞI MA NA ĞAN

SEV DA LA RA DAL MI ŞI MA NA ĞAN

YAR YA NI MA GE Lİ N CE A MA ĞAN

U YAN DI RAN OL MA MI ŞA MA ĞAN

ARPALIK

RİTİM NOTASI

TEK 9
DÜM 8

The image displays a rhythmic notation for the piece 'ARPALIK'. It begins with a treble clef, a 9/8 time signature, and a key signature of one flat (B-flat). The notation is organized into eight staves. The first staff contains the initial rhythmic pattern, which includes eighth and sixteenth notes, rests, and a fermata. The subsequent seven staves continue the rhythmic sequence, primarily consisting of eighth and sixteenth notes with stems pointing downwards. The notation is dense and repetitive, characteristic of a rhythmic exercise or a specific style of music.

Arpalık
-2-

TEK 9
DÜM 8

The musical score consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 9/8 time signature. The notation is a continuous sequence of eighth notes, with some notes beamed together in pairs. The second and third staves continue this rhythmic pattern. The fourth staff concludes the piece with a double bar line. The notation is consistent across all staves, showing a steady eighth-note pulse.

OYUN ADI	Dam Başına Da Asıda Koymuş
OYUNCU CİNSİYETİ	Erkek
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Hicaz
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (2+2+2+3)

Muzaffer Sarısözen tarafından Abdullah Uluçelik ve Nezahat Çınar (Bayram)’dan derlenmiş ve notalanmıştır. Tempo bilgisi Şahin Ünal’dan Tarkan Erkan tarafından sahne ve oyun kurgusu dikkate alınarak tespit edilmiştir. (Erkan, 2008:19)

Kaşıklı zeybek türünde olan Dambaşı oyunu Merkez ilçede görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda aşağıdaki Dam Başı adlı oyunun ritim notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

DAM BAŞINA DA ASIDA GOYMUŞ

The image shows a musical score for the song 'DAM BAŞINA DA ASIDA GOYMUŞ'. It consists of eight staves of music. The first two staves are instrumental. The third staff begins the vocal line with the lyrics 'DAM BA ŞI NA DA'. The fourth staff continues with 'A SI DA GOY MUŞ GAL BI RI DA'. The fifth staff has 'A MAN GAL BI RI HE LE GAL BI RI'. The sixth staff has 'Gİ NE GAL BI RI BE KAR LA RI DA'. The seventh staff has 'YA TA GİN DAN GAL DI RI'. The eighth staff has 'GAL DI RI A MAN A MAN'. The music is in a 3/8 time signature and a key signature of one flat (B-flat).

DAM BA ŞI NA DA

A SI DA GOY MUŞ GAL BI RI DA

A MAN GAL BI RI HE LE GAL BI RI

Gİ NE GAL BI RI BE KAR LA RI DA

YA TA GİN DAN GAL DI RI

GAL DI RI A MAN A MAN

Dam Başına Asıda Goymuş
-2-

Dam Başına Asıda Goymuş

-3-

YÜ RE Ğİ NE A MAN DER DO LUR A

MAN A MAN EL LE RE DE

MEN

1 2

KAPARDINA DA ASIDA KOYMUŞ ELEĞİDE AMAN ELEĞİ HELE ELEĞİ GİNE ELEĞİ
ANASININ DA MÖHÜR GÖZLÜ MELEĞİ MELEĞİ AMAN AMAN HALLERİM YAMAN
YİĞİTLERİN DE BİR TANECİK DİLEĞİ DEAMAN DİLEĞİ HELE DİLEĞİ GİNE DİLEĞİ

AMAN YADLARDA EVLERİNİZ NERDOLUR
ELLER SARAR YÜREĞİME AMAN DERE DOLUR AMAN AMAN ELLERE DEMEN

DAM BAŞI

RİTİM NOTASI

TEK
DÜM

§

Dam Başı
-2-

The image displays a musical score for a piece titled "Dam Başı" on page 2. The score consists of eight staves of music, each beginning with a double bar line. The notation is primarily rhythmic, featuring eighth and sixteenth notes, often grouped in pairs or fours. The notes are placed on a five-line staff, with stems pointing downwards. The overall structure is a continuous sequence of rhythmic patterns across the eight staves.

The musical score for 'Dam Başı' on page 3 consists of four staves. The first three staves are in treble clef and feature a melodic line primarily composed of eighth and sixteenth notes. The fourth staff is in bass clef and contains a double bar line followed by a repeat sign. This staff is divided into two sections: the first section is marked with a '1' and the second with a '2'. A section symbol (§) is positioned above the second section. The piece concludes with a final note and a double bar line.

OYUN ADI	Kırık Hava / Hezin Hezin
OYUNCU CİNSİYETİ	Karma (Erkek – Kadın)
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kırık Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Uşşak
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (2+2+2+3)

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

Kırık zeybek türünde olan bu oyun “Kırık hava”, “Fadik”, “Fadik kaçtı” olarak ta bilinmekte, Afyonkarahisar’a bağlı tüm ilçelerde görülmektedir.

HEZİN HEZİN (KIRIK HAVA)

HE ZİN HE ZİN

GİR KA PI DAN

U SUL YA VEŞ

GİR KA PI DAN

SEN SİN ŞU GÖN

LÜ MÜ A VU DAN

A YA RİMA

MAN DA A MAN

EL LE RE DE

MEM OY NA YI ŞİN

SAL LA NI ŞİN

BU LA NI ŞİN

İR LA NI ŞİN

DE LET Tİ BE

Nİ A MAN A

MAN

KÜL ET Tİ BE

Nİ

Hezin Hezin

-2-

AH YA TA MA DIM MİS KO KU DAN

YA TA MA DIM MİS KO KU DAN A MAN FA DİK

E DA LI FA DİK GÜ MÜŞ DEN DÖK ME LI FA DİK

A YA RİM A MAN DA A MAN EL LE RE DE

MEM OY NA YI ŞIN SAL LA NI ŞIN BU LA NI ŞIN

IR LA NI ŞIN DE LET Tİ BE Nİ A MAN A MAN

KÜL ET Tİ BE Nİ

Hezin Hezin

-3-

FA DİK GAÇ TI

GA PI LA RI AÇ TI

FA DİK GAÇ TI

GA PI LA RI AÇ TI

AK GÖ BEK TEN

FİS TAN YE RE DÜŞ TÛ

AK GÖ BEK TEN

FİS TAN YE RE DÜŞ TÛ

Ö PE CEK SEN

İŞ TE DE MİŞ TE GER DAN

SE VE

CEK SEN

İŞ TE DE MİŞ TE GER DAN

A MAN FA DİK

OK KA LI

FA DİK

HER YANLA RI

DÖK ME Lİ

FA DİK

A YA

Rİ MA

MAN

DA A MAN

EL

LE RE DE

Hezin Hezin

-4-

MEM

GE ÇE LİM ÇAY DAN GE ÇE LİM

AS LA NİM E DA LİM GE ÇE LİM ÇAY DAN GE ÇE LİM

AS LA NİM E DA LİM AT LA RA HE LE TAY LA RA

YON CA Bİ ÇE LİM³ A MA NAM MAN EN SO NUN DA

E FE LE RE GA ÇA LİM

HEZİN HEZİN (KIRIK HAVA)

RİTİM NOTASI

1

TEK 9
DÜM 8

The image displays a rhythmic notation for the piece 'HEZİN HEZİN (KIRIK HAVA)'. It consists of eight horizontal staves, each beginning with a double bar line. The notation is written in a 9/8 time signature, with the top staff explicitly labeled 'TEK 9' and 'DÜM 8'. The rhythm is characterized by a steady, repetitive pattern of eighth notes, often grouped in pairs or triplets, creating a consistent pulse throughout the piece. The notation is presented in a clean, black-and-white format on a white background.

Hezin Hezin (Kırık Hava)
-2-

The image displays ten staves of musical notation for the piece 'Hezin Hezin (Kırık Hava)'. The notation is a form of rhythmic shorthand, likely for a stringed instrument like a sazes or baglamas. Each staff begins with a double bar line and a repeat sign. The notation consists of a series of notes and rests, with stems pointing downwards. The notes are connected by horizontal lines, and some have vertical stems. The rhythm is complex, with many sixteenth and thirty-second notes. The first staff has a '7' above it, indicating a specific rhythmic pattern. The notation is consistent across all staves, suggesting a single melodic line.

Hezin Hezin (Kırık Hava)

-3-

The image displays a musical score for the piece 'Hezin Hezin (Kırık Hava)'. It consists of nine horizontal staves, each beginning with a double bar line. The notation is a form of rhythmic shorthand, where notes are represented by stems and flags, and rests by vertical lines. The first staff shows a sequence of notes with stems pointing down, followed by a measure with stems pointing up. The subsequent staves continue with similar rhythmic patterns, including various note values and rests. The notation is dense and repetitive, characteristic of a specific musical style or genre.

Hezin Hezin (Kırk Hava)
-4-

The image displays a musical score for the piece 'Hezin Hezin (Kırk Hava)', page 4. The score is written on seven staves, each beginning with a double bar line. The notation is primarily rhythmic, consisting of eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups. The first six staves show a consistent rhythmic pattern, while the seventh staff concludes with a final note followed by three rests and a double bar line. The overall style is characteristic of traditional Turkish folk music notation.

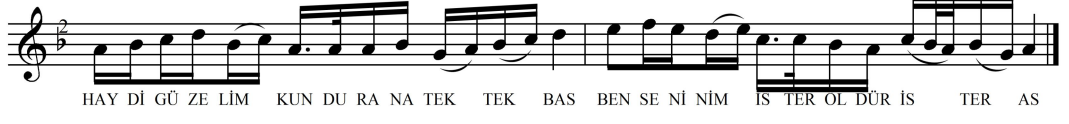
OYUN ADI	Efelerin Uşığı
OYUNCU CİNSİYETİ	Erkek
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Uşşak
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (3+2+2+2)

Efelerin Uşığı birbirlerine çelme atarak oynanır. Oyunlar birbirlerini kovalamaca şeklindedir. Oyun esnasında oynayan kişiyi tekmelerler, tekmenin nereden geldiğini bilemez, oyuncu önündeki arkadaşının kendinden biraz daha hareketli olmasını ister, birbirini iterek hareketleri daha fazla gösterirler.

Kaşıklı zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı köylerde görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

EFELE RİN UŞAĞI

EFELERİN UŞAĞI

RİTİM NOTASI

TEK 9
DÜM 8

The image displays six staves of musical notation for the rhythm of 'Efelelerin Uşığı'. The first staff includes the tempo markings 'TEK 9' and 'DÜM 8' and a 9/8 time signature. The notation consists of six staves, each starting with a double bar line. The notes are primarily eighth and sixteenth notes, with some beamed sixteenth notes. The rhythm is consistent across all staves, representing a single melodic line. The notation is written on a single-line staff with a treble clef.

1.2. AFYONKARAHİSAR YÖRESİ KADIN OYUNLARININ SÖZEL VE EZGİSEL ANALİZLERİ

Bu başlık altında alanda yapılan kayıtlar sonucu elde edilen bulguların sözel ve ezgisel unsurlar bakımından analizi sunulmaktadır.

OYUN ADI	Çiyil Çiyil / Çiğil Çiğil
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kırık Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Hüseyni
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (2+2+2+3)

“Diğer adı “Düz Oyun” olarak bilinen bu oyun ve oyun müziği, 1975 yılında Şahin Ünal ve Nihat Kaya tarafından Fahrettin Şahiner’den derlenmiş, Nihat Kaya tarafından notalanmıştır. Tempo bilgisi Tarkan Erkan tarafından oyun dikkate alınarak tespit edilmiştir.” (Erkan, 2008:16)

Kırık zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve Dinar bölgelerinde görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

ÇİYİL ÇİYİL (ÇİĞİL ÇİĞİL)

Çİ YİL Çİ YİL SU LAR A KAR KA VAK TAN

I SI RI VEY MİŞ DE KAN DAM LI YOR YA NAK TAN

BE NİM DE YA RİM ŞU KAR ŞI Kİ KO NAK TA

Ö TE GİT BE Rİ GEL DE GEL BE Rİ BEN A DAM YE MEM

SE NİN Gİ Bİ SAR HOŞ LA RA DA YA RİM VAR DE MEM

A MAN A MAN AL LAH DA AL BA ŞIOM DAN DU MA NI

GENÇ YA ŞIM DA DA ZİN DAN ET TİN DÜN YA YI

ÇİYİL ÇİYİL (ÇİĞİL ÇİĞİL)

RİTİM NOTASI

TEK 9
DÜM 8

The image displays a rhythmic notation for the piece 'ÇİYİL ÇİYİL (ÇİĞİL ÇİĞİL)'. It consists of seven horizontal staves. The first staff is marked with 'TEK 9' and 'DÜM 8', indicating a 9/8 time signature. The notation uses a series of eighth notes, often grouped in pairs or triplets, to represent the rhythm. The first staff begins with a double bar line and a repeat sign. The second staff also starts with a double bar line and a repeat sign. The remaining staves continue the rhythmic pattern with various groupings of notes. The notation is presented in a clean, black-and-white style on a white background.

OYUN ADI	Harman Yeri
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kırık Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Çargah
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	2/4

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

Kırık zeybek türüdür. Dinar yöresinde görülmektedir.

HARMAN YERİ

HAR MAN YE Rİ SÜ PÜR DÜM
HAR MAN YE Rİ DAR BA NA

AM MAN BAĞ DAŞ GUR DUM O TUR DUM
AM MAN YAR ÇI ÇEK LER AL BA NA

GAC GIZ BAĞ DAŞ GUR DUM O TUR DUM
AM MAN YAR ÇI ÇEK LER AL BA NA

HAR MAN YE Rİ YAŞ YE Rİ
YE Nİ BAS MA LAR ÇIK MIŞ

AM MAN U SUL BAS YA VAŞ YÖ RÜ
AM MAN A LIR MI SIN YAR BA NA

AM MAN U SUL BAS YA VAŞ YÖ RÜ
HE LE A LIR MI SIN YAR BA NA

HA MAN YE Rİ YA RİL Dİ
HAR MAN YE Rİ Bİ ZİM DİR

AM MAN AN NEM BA NA DA RİL Dİ
AM MAN ŞU GA RA DAN Ü ZÜM DÜR

Harman Yeri

-2-

GAÇ GİZ AN NEM BA NA DA RIL DI
AM MAN ŞU GA RA DAN Ü ZÜM DÜR

NE DA RIL DİN HEY AN NEM
VE RİN BE NİM YA Rİ Mİ

AM MAN EL OĞ LU DUR SA RIL DI
AM MAN BEL Kİ NA SİP Bİ ZİM DİR

HE LE EL OĞ LU DUR SA RIL DI
AM MAN BEL Kİ NA SİP Bİ ZİM DİR

HAR MAN YE Rİ NE Dİ ME Lİ

AM MAN YAR GE Lİ YOR NE DE ME Lİ

YAN DAN YAR GE Lİ YOR NE Dİ ME Lİ

HA MA NA DE VE GEL Dİ
EL LE RİN YA Rİ GEL Dİ

Harman Yeri

-3-

AM MAN SEV Dİ ĞİM E VE GEL Dİ
AM MAN HA YIR SIZ NER DE GAL Dİ

AM MAN SEV Dİ ĞİM E VE GEL Dİ
AM MAN HA YIR SIZ NER DE GAL Dİ

HE LE HE LE YÖ RÜ FİS TA NI NI SÜ RÜ
HE LE HE LE YÖ RÜ YÖ RÜ YÖ RÜ GÜ NÜ

SE Nİ A LİR Ğİ DER ÇO RAP Sİ ZİN Bİ Rİ
SEE Nİ A LİR Ğİ DER GÜL MEH ME DİN Bİ Rİ

HARMAN YERİ

RİTİM NOTASI

TEK 2
DÜM 4

The image displays a rhythmic notation for the piece 'HARMAN YERİ'. It consists of eight horizontal staves. The first staff is marked with 'TEK 2' and 'DÜM 4', indicating a 2/4 time signature. The notation is a sequence of eighth notes, with each note beamed to its partner. The notes are arranged in a descending staircase pattern across the staves. The first staff starts on a high line, and each subsequent staff starts one line lower than the previous one. The eighth staff ends with a double bar line. The notation is consistent across all staves, representing a steady eighth-note rhythm.

Harman Yeri
-2-

TEK 2
DÜM 4

The musical score for 'Harman Yeri' on page 2 consists of eight staves of music. The first staff is marked 'TEK 2' and 'DÜM 4'. The music is written in a single melodic line with a 2/4 time signature. The notes are primarily eighth and sixteenth notes, often beamed together. The score includes repeat signs at the beginning and end of the piece, and a double bar line at the end of the eighth staff.

Harman Yeri
-3-

TEK 2
DÜM 4

The image displays a musical score for a piece titled "Harman Yeri". The score is written on five staves. The first staff is marked with "TEK 2" and "DÜM 4", indicating a specific rhythmic pattern. The notation consists of eighth and sixteenth notes, characteristic of a baglam or sazes piece. The second and third staves begin with a double bar line. The fourth staff begins with a triple bar line and ends with a repeat sign. The fifth staff ends with a double bar line.

OYUN ADI	Hatcam / Haçcam Zeybeği
OYUNCU CİNSİYETİ	Karma (Kadın-Erkek)
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Muhayyer
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (2+2+2+3)

1967 yılında Talip Özkan tarafından Saffet Uysal'dan derlenmiş ve notalanmıştır. (Erkan, 2008:23)

Karma ve “Kaşıklı zeybek” türünde olan bu oyun Dinar bölgesinde görülmektedir. Erkekler tarafından da oynanır fakat yörede kadın oyunu olarak oynanmaktadır.

Haticem yerine bölgede mahalli söylenişyle “Haçcam” deyimini kullanılmaktadır. Sözlü ve kaşıkla oynanan bir oyundur. (Demirsipahi, 1975:362)

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

HATÇAM (HAÇÇAM)

HAT ÇAM ÇIK MIŞ A MAN DA GÜL DA LI NA

A MA NIN HAT ÇAM ÇIK MIŞ DA GÜL DA LI NA

GÜL LER SO KUN MUŞ HAT ÇAM DA GER DA NI NA

HATÇAM / HAÇÇAM

RİTİM NOTASI

TEK 9
DÜM 8

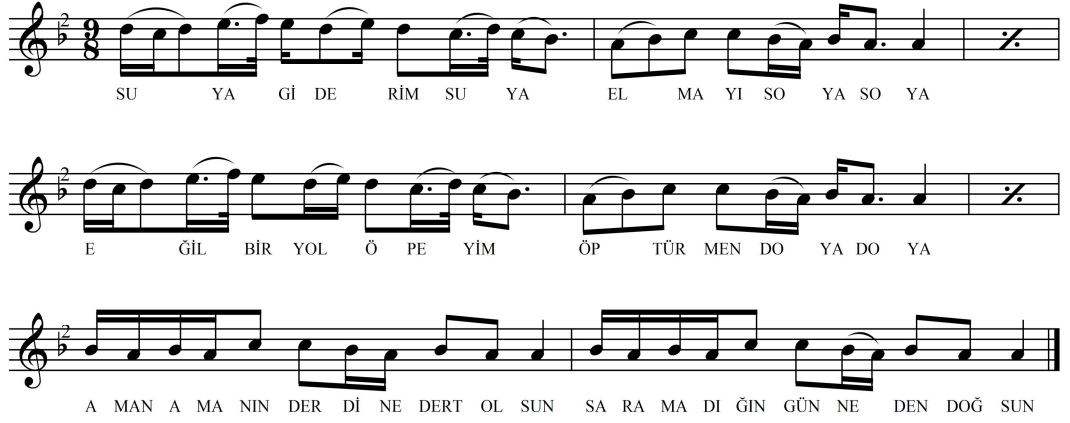
The musical notation consists of seven staves. The first staff is marked with 'TEK 9' and 'DÜM 8' and a 9/8 time signature. The notation is a rhythmic pattern of eighth notes, with some groups of eighth notes beamed together. The pattern is repeated across the seven staves, with the final staff ending with a double bar line and repeat dots.

OYUN ADI	Düz Oyun
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kırık Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Uşşak
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Yok
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (3+2+2+2)

Kırık zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı köylerde görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

DÜZ OYUN

SU YA Ğİ DE RİM SU YA EL MA YI SO YA SO YA

E ĞİL BİR YOL Ö PE YİM ÖP TÜR MEN DO YA DO YA

A MAN A MA NIN DER Dİ NE DERT OL SUN SA RA MA DI ĞIN ĞÜN NE DEN DOĞ SUN

ELMAYI SUYA GOYDUM
YARIN DİZİNE GOYDUM
AFİYET OLSUN YARİM
SEN YEDİKÇE BEN DOYDUM

AMAN AMANIN DERDİNE DERT OLSUN
SARAMADIĞIN GÜN NEDEN DOĞSUN

DÜZ OYUN

RİTİM NOTASI

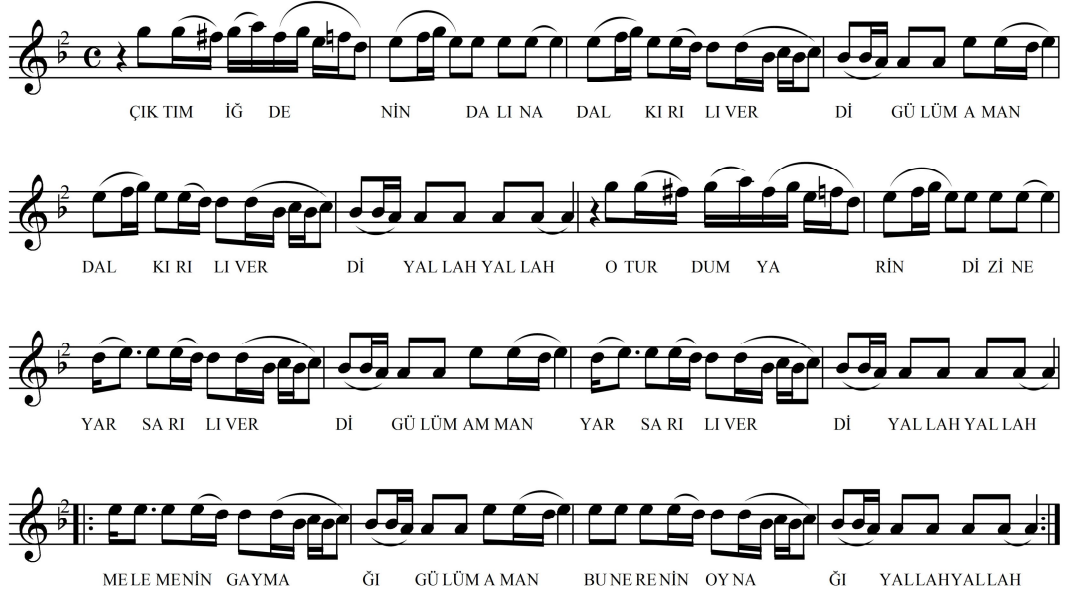

OYUN ADI	İğde Dalı
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Hicaz
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Yok
RİTİM DÜZÜMÜ	4/4

Kaşıklı zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar Merkez ve Afyonkarahisar'a bağlı bütün ilçelerde görülmektedir.

2013 yılında "Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması" proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

ÇIKTIM İĞDENİN DALINA

ÇIK TIM İĞ DE NİN DA LI NA DAL KI RI LI VER Dİ GÜ LÜ M A MAN

DAL KI RI LI VER Dİ YAL LAH YAL LAH O TUR DUM YA RİN Dİ Zİ NE

YAR SA RI LI VER Dİ GÜ LÜ M AM MAN YAR SA RI LI VER Dİ YAL LAH YAL LAH

ME LE MENİN GAYMA ĞI GÜ LÜ M A MAN BU NE RENİN OY NA ĞI YAL LAH YAL LAH

ÇIKTIM İĞDENİN DALINA
İĞDESİNİ SİLKERİN GÜLÜM AMAN (YALLAH YALLAH)
GEÇME GAPIMIN ÖNÜNDEN
SÜLALEME DEYVERİN GÜLÜM AMAN (YALLAH YALLAH)

Bağlantı:
MELE MENİN GAYMAĞI GÜLÜM AMAN
BU NERENİN OYNAĞI GÜLÜM AMAN

İĞDE DALI GEVREK OLUR
BASMAYA GELMEZ GÜLÜM AMAN (YALLAH YALLAH)
ELİN GIZI NAZİK OLUR
ÖPMEYE GELMEZ GÜLÜM AMAN (YALLAH YALLAH)

Bağlantı:

ÇIKTIM İĞDENİN DALINA

RİTİM NOTASI

TEK
DÜM

II C

II

II

III

OYUN ADI	Diriley
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kırık Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Hüseyni
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Yok
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (3+2+2+2)

Kırık zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı köylerde görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

DİRİLEY

Dİ Rİ LEY LEY AV LI DA GU YU GÜ LÜM AM MAN AV LI DA GU YU
İ ÇİN DE BUZ GI Bİ SU YU İ ÇİN DE BUZ GI Bİ SU YU
LEN OĞ LAN İ Kİ MİZ GA ÇA LIM GÜ LÜM AM MAN İ Kİ MİZ GA ÇA LIM
U FE ÇİK SİN GOY NUM DA BÖ YÜ GÜ ÇÜ CÜK SÜN GOY NUM DA BÖ YÜ
HOP DİRİ LEY DİRİ LEY DİRİ LEY LEY YA ŞA DİRİ LEY DİRİ LEY DİRİ LEY LEY

DİRİLEYLEY DAĞLARDA ARDIÇ
GÜLÜM AMMAN DAĞLARDAR DIÇ
OLUVERİN İKİNİZ SAĞDIÇ
OLMUŞLAR İKİSİ DE İKİ SAĞDIÇ

HOP DİRİLEY DİRİLEY DİRİLEY LEY
YAŞA DİRİLEY DİRİLEY DİRİLEY LEY

DİRİLEY

RİTİM NOTASI

TEK
DÜM

The image displays five staves of musical notation for the rhythm of 'DİRİLEY'. The first staff includes the labels 'TEK' and 'DÜM' above the staff and a 9/8 time signature. The notation consists of a sequence of notes and rests on a single staff, with the first staff starting with a double bar line and a repeat sign. The subsequent four staves continue the rhythmic pattern, each starting with a double bar line and a repeat sign. The notes are primarily quarter and eighth notes, with some beamed eighth notes. The rhythm is consistent across all staves, representing a single melodic line.

OYUN ADI	Tomatizin Eziği
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kırık Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Hüseyini
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Yok
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (3+2+2+2)

Kırık zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı köylerde görölmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

TOMATISIN EZİĞİ

TO MA Tİ SIN E Zİ Ğİ TO MA Tİ SIN E Zİ Ğİ
YE RE DÜŞ TÜ BE Zİ Ğİ YE RE DÜŞ TÜ BE Zİ Ğİ
OĞ LAN SA NA VA Rİ CEM AS LAN SA NA VA Rİ CEM
HA ZIR LA Bİ LE Zİ Ğİ HA ZIR LA Bİ LE Zİ Ğİ
GÜ LÜM A MAN GÜ LÜM SÜN GÜ LÜM GENÇ LE RE VER ME SIN Ö LÜM
ET Tİ YA RA TEZ VER SİN ZU LÜM DE RE DEY SEN TO MA FİL SÜ REN
GÖK LER DEN TE YA RE GU REN YA KI NA DA YA NI NA GE LEN
YAL LAH SAL LA DA GÖR SÜN LE GE CE LE Rİ HE YA LI NA ĞİR SIN LE

Tomatisin Eziği
-2-

MAVİDEN DONUM OLSA
GÜNDEM YAKASI SOLSA
YİRENDEN ASKER ENMİŞ
O DA NAZLI YAR OLSA

Bağlantı:

GÜLÜM AMMAN GÜLÜMSÜN GÜLÜM
GENÇLERE VERMESİN ÖLÜM
ETTİYARA TEZ VERSİN ZULÜM
DEREDEYSEN TOMAFİL SÜREN
GÖKLERDEN TEYARE GUREN
YAKINADA YANINA GELEN
YALLAH SALLADA GÖRSÜNLE
GECELERİ HEYALINA GİRSİNLE
YOKMU GİDEN ARABA
GEL GİDELİM İKİMİZ BERABA

A BENİM ASLAN YARİM
DUVARA YASLAN YARİM
ELLER DALGIN UYUYOR
SEN BARİ UYAN YARİM

Bağlantı:

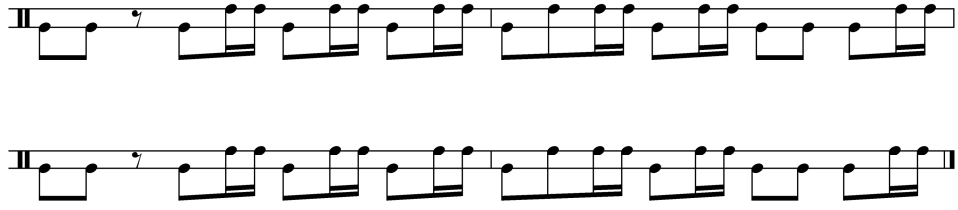
TOMATISIN EZİĞİ

RİTİM NOTASI

TEK 9
DÜM 8

The image displays a rhythmic notation for the song 'Tomatisin Eziği'. It consists of seven horizontal staves. The first staff includes a key signature of one sharp (F#) and a 9/8 time signature. The notation is written in a style where notes are placed on a five-line staff, and the rhythm is indicated by the placement of notes and stems. The notes are primarily eighth and sixteenth notes, often beamed together. The first staff is labeled 'TEK 9' and 'DÜM 8', indicating the number of notes in each measure. The subsequent six staves continue the rhythmic pattern without labels.

Tomatizin Eziği
-2-

OYUN ADI	Minarenin Alemi
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Uşşak
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Yok
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (3+2+2+2)

Kaşıklı zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı köylerde görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

MİNARENİN ALEMİ

Mİ NA RE NİN A LE Mİ Mİ NA RE NİN A LE Mİ
AL E Lİ NE KA LE Mİ AL E Lİ NE KA LE Mİ
BEN O KU YAM SEN DİN LE BEN O KU YAM SEN DİN LE
BA ŞI MI ZA GE LE Nİ BA ŞI MI ZA GE LE Nİ
SAL LAN DA SAL LA NA LIM SAL LAN DA SAL LA NA LIM
HÖST DE DE OY NA YA LIM HÖST DE DE OY NA YA LIM

EVLERİNİN ÖNÜNDE
MANGAL KÖMÜRÜMÜSÜN
ELİNDE DOLMA KALEM
BANGA MÜDÜRÜMÜSÜN

Bağlantı:
SALLAN DA SALLANALIM
HÖST DE DE OYNAYALIM

EVLERİNİN ÖNÜNDE
FIŞNE YETİŞİR FIŞNE
BİZİM KÖYE YAKIŞIR
GIRAVATLI ENİŞTE

Bağlantı:

MASA ÜSTÜNDE ROMAN
OKURUM ZAMAN ZAMAN
OĞLAN SANA VARACAM
SUBAY OLDUĞUN ZAMAN

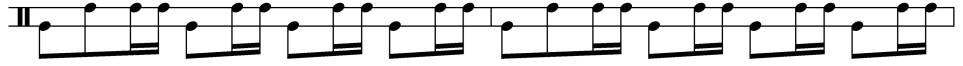
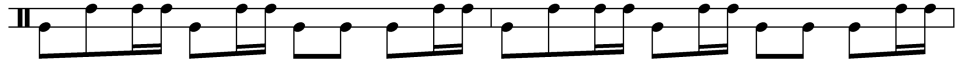
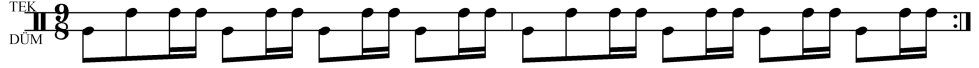
Bağlantı:

MİNARENİN ALEMİ

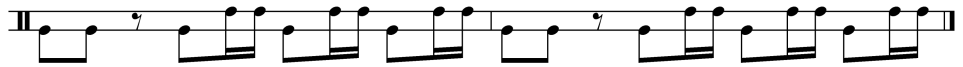
RİTİM NOTASI

§

TEK 9
DÜM 8

§

OYUN ADI	Yeşilim
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kırık Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Hicaz
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Yok
RİTİM DÜZÜMÜ	4/4

Kırık zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı köylerde görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

YEŞİLİM

§

EN TA Rİ Sİ AL BAS MA A LIP DU VA RA AS MA

SEN BE NİM SİN BEN SE NİN HER SÖ ZE KU LAK AS MA

YE Şİ LİM YE Şİ LİM YE ŞE Gİ Dİ YOR OĞ LAN LA RIN İ ŞA RE Tİ BO ŞA GI Dİ YOR

YE Şİ LİM YE Şİ LİM YE Şİ LİM AM MAN YE ŞİL YAP RAK AL TIN DA U ŞU DUM AM MAN

ENTARİSİ AYNALI
ŞU OĞLANA VARMALI
OĞLAN ÇOK GÜZEL AMMA
ANASI OLMAMALI

Bağlantı:
YEŞİLİM YEŞİLİM YEŞE GİDİYOR
OĞLANLARIN İŞARETİ BOŞA GİDİYOR
YEŞİLİM YEŞİLİM YEŞİLİM AMMAN
YEŞİL YAPRAK ALTINDA ÜŞÜDÜM AMMAN

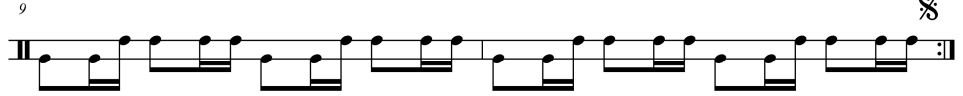
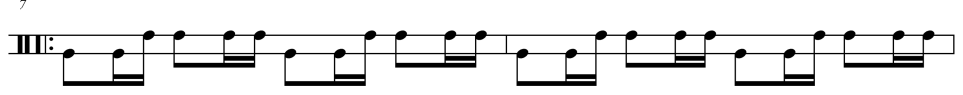
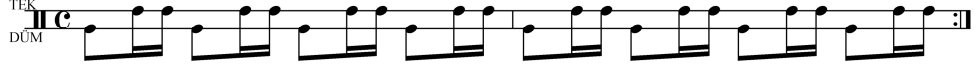
ENTARİSİ AK YARİM
DİLLERİ GAYMAK YARİM
İŞTE GELDİM GİDİYOM
DOYA DOYA BAK YARİM

Bağlantı:

YEŞİLİM

RİTİM NOTASI

§

OYUN ADI	Sandıklının Biberi
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
MAKAM DİZİSİ	Hüseyini
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	9/8 (2+2+2+3)

Kaşıklı zeybek türünde olan bu oyun Sandıklı bölgesinde görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

SANDIKLININ BİBERİ

§

YE ŞİL O LUR SAN DIK LI NIN Bİ BE Rİ

GENÇ GE LİN LER GE Tİ RİR LER HA BE Rİ

GENÇ GE LİN LER GE Tİ RİR LER HA BE Rİ

YEL ES TİK ÇE TE RE DE TOP LAR KA BA RI

EL ET TİK ÇE U ZAK LAŞ MA GEL BE Rİ

EL ET TİK ÇE U ZAK LAŞ MA GEL BE Rİ

§

SANDIKLININ BİBERİ

RİTİM NOTASI

TEK 9
DÜM 8

The image shows a rhythmic notation for the piece 'Sandıklının Biberi'. It consists of seven staves of music. The first staff is marked 'TEK 9' and 'DÜM 8'. The notation is a rhythmic pattern of eighth notes, with some measures containing sixteenth notes. The pattern is repeated across the seven staves, with the final staff ending with a double bar line and repeat dots.

Sandıklının Biberi

-2-

TEK 9
DÜM 8

The image shows three staves of musical notation. The first staff begins with a treble clef, a 9/8 time signature, and the words 'TEK' and 'DÜM' written vertically. The melody consists of a continuous sequence of sixteenth notes, creating a rhythmic pattern. The second staff continues this melodic line. The third staff shows a different melodic line, also composed of sixteenth notes, but with a more sparse and slower pace than the first two staves.

OYUN ADI	Kız Saçların
OYUNCU CİNSİYETİ	Kadın
OYUN FORMU	Daire / Çizgi
OYUN TÜRÜ	Kaşıklı Zeybek
MAKAM DİZİSİ	Re karar Rast
SÖZ UNSURU	Var
KAŞIK UNSURU	Var
RİTİM DÜZÜMÜ	4/4

Kaşıklı zeybek türünde olan bu oyun Afyonkarahisar merkez ve merkeze bağlı köylerde görülmektedir.

2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında elde edilen kaynaklar doğrultusunda Uğraş Önal Burç tarafından Notaya alınmış, Ritim Notası Mehmet Sevim tarafından yapılmıştır.

KIZ SAÇLARIN

♩

KIZ SAÇ LA RIN SAÇ—LA RIN— YAR— YAR— YAR AM MAN

3

KIZ SAÇ LA RIN SAÇ—LA RIN— YAR— YAR— YAR AM MAN

5

OY NAR O— MUZ BAŞ LA RIN— NİN NA_ NİN NA_ NİN NA_ YAR

7

OY NAR O— MUZ BAŞ LA RIN— NİN NA_ NİN NA_ NİN NA_ YAR

KIZ SAÇLARIN

RİTİM NOTASI

Tablo 1. Afyonkarahisar Yöresinde Oynanan Oyunlar

OYUN ADI	OYUNCU CİNSİYETİ	OYUN FORMU	OYUN TÜRÜ	GÖRÜLDÜĞÜ YER
AFYON ZEYBEĞİ	KARMA	DAİRE/ÇİZGİ	KAŞIKLI ZEYBEK	MERKEZ/SANDIKLI
HATÇAM	KARMA	DAİRE/ÇİZGİ	KAŞIKLI ZEYBEK	DİNAR
KIRIK HAVA HEZİN HEZİN	KARMA	DAİRE/ÇİZGİ	KIRIK ZEYBEK	MERKEZ VE İLÇELER
ARPALIK	ERKEK	DAİRE/ÇİZGİ	KIRIK ZEYBEK	MERKEZ
BASBAS ZEYBEĞİ	ERKEK	DAİRE	AĞIR ZEYBEK	DİNAR/DAZKIRI
DAMBAŞI	ERKEK	DAİRE/ÇİZGİ	KAŞIKLI ZEYBEK	MERKEZ
EFELERİN UŞAĞI	ERKEK	DAİRE/ÇİZGİ	KAŞIKLI ZEYBEK	MERKEZ/İHSANİYE
ÇİĞİL ÇİĞİL	KADIN	DAİRE/ÇİZGİ	KIRIK ZEYBEK	MERKEZ/DİNAR
HARMAN YERİ	KADIN	DAİRE/ÇİZGİ	KIRIK ZEYBEK	MERKEZ/DİNAR
DÜZ OYUN	KADIN	ÇİZGİ	KIRIK ZEYBEK	MERKEZ
DİRİLEY	KADIN	ÇİZGİ	KIRIK ZEYBEK	MERKEZ
TOMATISIN EZİĞİ	KADIN	ÇİZGİ	KIRIK ZEYBEK	MERKEZ
YEŞİLİM	KADIN	ÇİZGİ	KIRIK ZEYBEK	MERKEZ
İÇDE DALI	KADIN	ÇİZGİ	KAŞIKLI ZEYBEK	MERKEZ/ÇAY
MİNAREİN ALEMİ	KADIN	ÇİZGİ	KAŞIKLI ZEYBEK	MERKEZ
SANDIKLININ BİBERİ	KADIN	DAİRE/ÇİZGİ	KAŞIKLI ZEYBEK	SANDIKLI
KIZ SAÇLARIN	KADIN	DAİRE/ÇİZGİ	KAŞIKLI ZEYBEK	MERKEZ

2. OYUNLARA EŞLİK EDEN ÇALGILAR

Çalgılar ve Yöresel Dağılışı” adlı tasnifinde yer alan Afyonkarahisar halk çalgıları; “...bağlama, def, zurna, zil, kaşık, çobandüdüğü, sipsi, mey, mansur, gırnata, ney, klarnet, kemençe, ut, cümbüş, tambur, saz, cura, kanun, davul, meydan sazı, kaşık, darbukadır. (Demirsipahi,1975: 201)

Afyonkarahisar Yöre oyunlarında kullanılan çalgı takımlarını aşağıdaki gibi sınıflandırabiliriz;

- Mızraplı Çalgılar: Bağlama, cura, cümbüş
- Üfleme Çalgılar: Kaval, klarnet (kara düdük), zurna
- Vurma Çalgılar: Darbuka-dümbelek, davul, def, caz bateri, kaşık, leğen, trampet
- Yaylı Çalgılar: Kabak kemane, keman

Kadın oyunlarında genel olarak vurma çalgılar eşlik etmektedir. Gelenek görenek, örf ve adetlerden dolayı erkek müzisyen kadınların olduğu ortamda bulunamaz. Genelde oyunlarını def eşliğinde toplu söyleyerek oynarlar.

Erkek oyunlarında ise oturak ve gezek ortamlarında daha çok bağlama, cümbüş, caz bateri ve darbuka kullanılır. Açık havada ise davul, zurna, klarnet (kara düdük), trompet (sarı boru) kullanılır.

3. GELENEKSEL GİYİM KUŞAM

Giyim kuşam ve örtünme vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Doğuştan giydirilen bitki ve hayvanlardaki çeşit çeşit renk olan giyim kuşam insanlara hazır olarak verilmemiştir. Giyinme ihtiyacı her bireyin kendi zevkine, yaşadığı coğrafi konuma, iklim şartlarına ve ekonomik boyutuna göre şekillenmiştir.

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren, kendisini dış etkenlerden koruyacak giysiler üretmeye çalışmış ve bunları üretirken de doğadan faydalanarak çevresinde bulduğu her türlü malzemeyi kullanırken becerisini, yaratıcılığını, duygu ve düşüncelerini yansıtan el sanatı ürünlerini ortaya çıkartmıştır. (Kahvecioğlu, 1995 : 71)

3.1. AFYONKARAHİSAR YÖRESİNDE GELENEKSEL GİYİM KUŞAM

Afyonkarahisar, coğrafi konum itibariyle geçiş noktasında olup, Ege ve İç Anadolu bölgelerine ait kültürel dokuları da içerisinde barındırmaktadır. Afyon merkez ilçe halkının yakın zamana kadar giydiği geleneksel giyim kuşam günümüz şartlarında geçmiş dönemlere göre azalsa da, köy ve kasabalarda giyim şekilleri halen gözükmemektedir. Giyim şekilleri merkez ve ilçelerde değişiklik gösterebilir. Bu değişiklikler mahalli ve yerli gelenekleri, bireylerin kumaş ve renklerdeki kendine ait seçimleri ve en önemlisi iklimsel şartlardan ileri gelmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devam eden sosyal ve kültürel değişim giyim kuşamı etkisi altına alarak günümüze kadar getirmiştir. Geçmişten günümüze sınıf farklılıkları, giysi çeşitliliği, kullanılan süs ve takılar bireyin durumunu ortaya koymaktadır. Yöreye genel olarak bakıldığında, evli kadınların gösterişli ve süslü takıları seçtikleri, genç kızların doğal ve canlı renkleri seçtikleri, dul kadınların ise gösterişsiz gelişi güzel giyindikleri tespit edilmiştir. Kullandıkları başlıklarda da bu durumun aynısını görülebilir.

Giyim kuşamın en önemli malzemesi kumaştır. Kullanılan kumaşlar genellikle yünlü, ipekli ve kadifelerdir. Kullanım alanları ve türlerine göre çeşitlilik gösterir.

Al kumaş: : Düz kırmızı renkte ipekli kumaş türü. Ağır işlemlerde kullanıldığı gibi, düz kadın elbiselerinde de kullanılmaktadır.

Altı parmak: Renkli boyuna çizgili bir kumaş türüdür. Bu renkler üçten altıya kadar değişiklik gösterir. Bu kumaştan kadın entarileri yapılmıştır. Yine aynı kumaş ile erkek içlik ve gömleği dikildiği görülmektedir.

Atlas: Günümüz saten kumaş türlerini andırır. İç gömleğinde kullanıldığı gibi bindallı işleminde de kullanılmaktadır.

Bürümcük: Denizli kumaşı olarak da bilinen bu kumaş ipek ve keten karışımıdır. Genellikle iç gömleği olarak kullanılır.

Canfes: Saf ipek olan bir kumaş çeşididir. En çok kırmızı rengi tercih edilir.

Çitare: İpekli ve ince çizgili bir kumaş çeşididir. Pamuk cinsi olanları köy ve kasabalarda şalvar ve üçetek dikiminde kullanılır.

Çuha: En değerli ve en çok kullanılan kumaş türüdür. Tamamı yünlü olup keçe gibidir. Karasal iklim nedeniyle tercih sebebidir.

Hareli: Taftadan, saf ipek veya pamuk karışımı, kadın günlük giysilerinde kullanılan kumaş türüdür.

Kadife: Günümüzde kullanılan ipek yada adi ipek olmak üzere iki çeşittir. Köy ve kasabalarda çeyiz olarak önemli bir yeri vardır. Kumaş dokumacılığının en güzel örneğidir.

Kuron: Kadın giysilerinde kullanılan ipek türü bir kumaştır.

Mor kumaş: Düz, mor renkli ipekli bir kumaştır.

Sopalı: Çift renkli, ipek veya benzeri dokumadır. Merkez ve merkeze bağlı köylerde kadın giysilerinde kullanılır.

Şal: Yünden yada pamuktan dokuma bir kumaş olup, kadın ve erkek giysilerinde kullanılır.

Bu kıyafetlerde ise aşağıda belirtilen malzemeler ve aksesuarlar kullanılır:

Sırma: Ekonomik nedenlerden dolayı çok az kullanılan bir malzeme olup, yerine gümüş sırma veya sim işlemesi yapılmaktadır.

Kaytan: Genellikle erkek giysi işlemlerinde kullanılır. Yün, sırmalı burma gibi çeşitleri vardır.

Pul: Kadın giysilerinde elbisenin daha canlı görülmesini sağlamak için işlemlerin üzerine dikilir. Bozulmayan madeni pullar tercih edilir. Altın ve gümüş pul olanları da vardır.

Tırtıl: Gümüş yada paslanmayan madendir. Kadın giysilerinde kullanılır.

İnci: Çok kıymetli olup, ağır elbiselerde görmek mümkündür.

Boncuk: Farklı renklerde olup, kadın giysilerinin öncek ve arkalık ile erkek takke işlemlerinde görülür.

Tel: Çok önceleri bindallı işlemlerinde kullanılan tel, günümüzde sadece gelin başlıklarında görülmektedir. Zaman zaman mendil ve çevre uçlarında görülür.

3.1.1. Afyonkarahisar Merkezde Kadın Giysileri

Kadın kıyafetlerinde kırsal kesimde Türkmen ve Yörük geleneklerinin hakim olduğu Afyonkarahisar ilinde, şehir merkezinde kırsal kesimdeki kıyafetlere ilaveler yapılmıştır. Tamamına bakıldığında Afyonkarahisar’da dört tip kadın giysisi mevcuttur. Bunlar, entari, fistan, üçetek ve elbisedir. (Yüksel ve Yaşasın, 2003:218)

3.1.1.1. Başa Giyilenler

Yazma, pullu hare, ak örtme üzerine çoğunlukla kırmızı çeki ve/veya iki renkli çatma alına bağlanır. Fes başa giyildikten sonra üstüne maşallah denilen tepelik konulur. Gümüş paralı “terlik” giyilir. Üçgen bir başörtüsü bağlanır. Bu ipek yazma ve abonidendir. Alına mor ya da turkuaz krepten “çeki” çekilir. Çekinin yanına çiçek takılır. Beliklerin uçlarına boncuk bağlanır. Başlıkların en önemlileri; tas, tepelik ve fes, arakçin, taç, tozak ve hotoz’dur. En çok kullanılan baş, bazı yerlerde sıрма işlemeli kısa, bazı yerlerde püsküllüdür. Bu başlıklara kumaş sarılır. Örtüler çene altına bağlanır. Arkaya ve omuzlara iliştilir. Oyalarla zenginleşir. (Erden ve diğerleri, 1999: 42-46).

Fotoğraf – 1 Tepelik

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Fotoğraf -2 Pullu Yazma

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

3.1.1.2. Bedene Giyilenler

Şalvar: Kutnu, yollu kumaş, saten, kadife ve çuhadan, çoğu kere astarlı, uçkurluğu ve paçalar bol büzgülü bir iç giyim parçasıdır. Rengi üçetek ve sarka ile uyumludur.

Fotoğraf – 3 Şalvar – Çuha Don

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Göynek: Eskiden canfırdan yaka ağzı pullu ve tığ işi işlemeli, şimdilerde bürümcek ve şilebezi kumaştan kollu, kalça üzerine kadar uzun bir iç giyim parçasıdır.

Fotoğraf – 4 Göynek

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Döşlük: Boyundan geçirilip bele kadar kolsuz, üçetek önünden görülecek şekilde işli, göyneği kapatan yakada tek düğmeli bir tür göğüs örtüsüdür.

Pullu Sıkma: Sıfır yakalı, kollu ve kolsuz pullarla işlenmiş giyim parçası. Üç etek içine giyildiği gibi üzerinide giyilir.

Fotoğraf – 5 Pullu Sıkma

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Üçetek: Kol ağızları yırtmaçlı, önden açık belden itibaren üç parça etekli asıl giyim parçasıdır. Al, yeşil (yollu olanlar çok renkli) kutnu, kadife, altıparmak, çiteri dokumadır. Yanları bele kadar yırtmaçlıdır. Önü boydan boya açıktır. Göğüs kısmı bele kadar düğmelerle iliklidir. Kolları uzun, etekleri serbest bırakılır. Süslemeleri yoktur, sadedir. Bütün kenarları harç ile çevrilidir.

1. Peşsiz Entariler: Çoğunlukla baştan geçirilmek suretiyle giyilir. Bir adıda “bindallı” dır. Üzerine bel kemeri takılır. “Yolaklı bindallı” da denir.

2. Telli Hare- Pullu Hare: Takım halindedir. Üçetek, göynek ve şalvardan oluşur.

3. Tefe Başı: Üçetek, cepken, etek çeli (bele kadar olan entari ve şalvardan oluşur).

Fotoğraf – 6 Peşsiz Entari

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Fotoğraf – 7 Peşsiz Entari

(Mehmet Sevim Arşivi)

Kuşak: Yünlü dokuma kumaştan katlanarak bazen düz, bazen arkada üçgen yapacak şekilde bele dolanır.

Fotoğraf – 8 Kuşak

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Sarka: Önden açık, kollu, boyu bele kadar kısa, kırmızı, bordo, mavi, siyah renklerde, kınalı altıparmak kumaş, kadife ve çuhadan bir dış giyim parçasıdır. Üzeri sırma sim işli, etrafı makrome ve sutaşı süslüdür.

Öncek: Eskiden kirmenle eğirilmiş yünden nakışlı dokuma, şimdilerde el tezgâhlarında kendinde motifli genellikle bordo renkte dokuma pamuklu kumaştandır.

Fotoğraf – 9 Öncek

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Kolan: 2,5-3 cm eninde 2-3 m uzunluğunda denkli yün eğirilmiş çarpana dokumadır. Öncek üstüne dolanarak püsküllü uçları arkada serbestçe salınır.

Fotoğraf – 10 Kolan

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Cepkenler: Başlıcaları fermene, fermene salt, hırka yelektir. Yelekler kolsuz olur. Bazı yerlerde kollu gömlek üstüne de giyilir. Çuha, atlas, kadife gibi kumaşlardan dikilir. Yörüklerde: Üçetekli şalvar, bellerinde kuşak, başlarında iki katlı örtü, alınlarına puşu bağlarlar. Emirdağ yöresinde “SAYA” denir.

Fotoğraf – 11 Cepken

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Önlük: Siyah renkte, boydan boya firfırlı, renkli ibrişimle işlenir. Kırmızı zemin üzerinde olanları da vardır. (Erden ve diğerleri, 1999: 42-46).

Mahreme: Marama olarak telafuz edilir ve Afyonda kadınlar giyer. Çarşaf kumaşıyla kullanılan köylünün kullandığı ipekliyi de şehirli kullandır. Mahremiyeti koruduğu için mahreme denilir. Bayanların mahrem yerlerinin gözükmemesini engelleyen dışarı giysisidir. Tamamen örtünmek için kullanılır.

3.1.1.3. Ayağa Giyilenler

Çorap: Eğirme yün, kırmızısı ağır basan renkli iplerle örülmüş nakış süslü kısa gonçludur. Ayağa yemeni veya kundura giyilmektedir.

Fotoğraf – 12 Çorap

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları, Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Takılar: Beşbir yerdeler, hamaylı, muska bir dizi haline getirilip takılır. Altın dizilerin kullanılmasına “ıfrata” varılmıştır. Bele kemer bağlanır.

Fotoğraf – 13 Hamaylı

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Baş takıları; altın, gümüş dizilerinden oluşan kasaba, arabeli, dulukbastı, Fadime Ana Eli veya boncuklu süslerden oluşmaktadır. Fese dikildiği gibi maşallah da tutturulanları da vardır. Boyun takıları; karanfil ve mavi cam boncuk dizileri, beşibirlik ve gümüş para dizilerinden oluşur. Başlarda gerdanlar inci, top altın, broş gibi kıymetli takılar vardır. Büyük inci tek sıra, küçük inciler birkaç diziden oluşur. Buna “külçe” denir.

Süsler: Üçeteğin kol, yaka, etek uçları, önü ve arka eteği, harçlar, sutaşları, hayat ağacı ve haşhaş kozağı işlidir. Saçlar ince ince örülerek arkada beylik yapılır. Aralarına örük boncuğu takılır. Türkmen kutsal inancına dayanarak giyinilir. Süslemede belli sınırlarda kalır. Geometrik şekiller, kutsal sayılara önem verilir. Yörüklerde süs ve göze görünüş önemlidir. Çiçek desenleri de kullanılmaktadır. (Erden ve diğerleri, 1999: 42-46).

*Fotoğraf – 14 Aksesuarlar
(Abdurrahim Karademir Arşivi)*

Tablo 2. Afyonkarahisar Yöresinde Kadın Giysileri

Başa Giyilenler	Bedene Giyilenler	Ayağa Giyilenler
Terlik	Şalvar	Çorap
Yazma	Göynek	Yemeni
Pullu Hare	Peşsiz Entari	Kundura
Ak Örtme	Kuşak	
Çektirme-Çatma	Pullu Sıkma	
Tepelik	Öncek	
Başörtüsü	Kolan	
	Cepkenler	

3.1.2. Afyonkarahisar Merkezde Erkek Giysileri

Afyonkarahisar'da erkek halk oyunları efe, zeybek ve seymen geleneğini sürdüren, il içinde her yerde aynı olan bir beraberliği yansıtmaktadır.

3.1.2.1. Başa Giyilenler

Fes: Bordo keçeden kalıp üzerine geçirilmiş, tepeden püsküllüdür.

Fotoğraf – 15 Fes

(Mehmet Sevim Arşivi)

Poşu: Çoğu kez mintan rengiyle uyumlu, bordo fes ve kelle poş üzerine sarılmış kaliteli ipekten püsküllü bir giyim parçasıdır. Boyuna köstek takılarak kuşaktan sarkıtılır. (Erden ve diğerleri, 1999: 42-46).

Kelle Poş: Serpuş da denilen külahımsı başa giyilen takkedir. Sivri,ucundan başlayarak çevresi oyalı ve desen işlidir.

Fotoğraf – 16 Kelle Poş

Fotoğraf – 17 Poşu

(Mehmet Sevim Arşivi)

3.1.2.2. Bedene Giyilenler

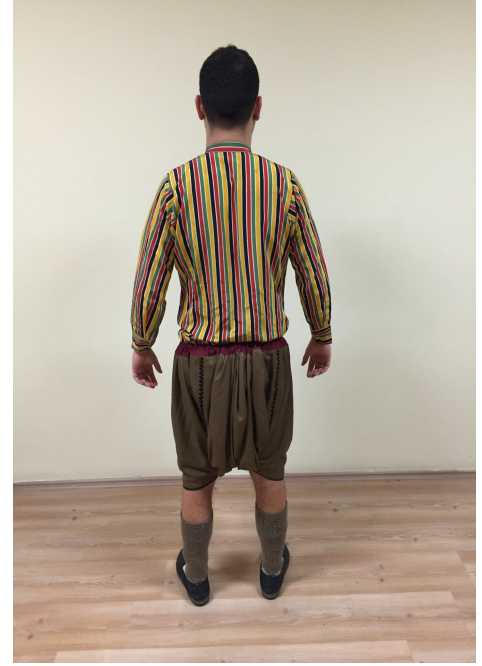
Göynek: Yakalı, yakasız, önden bağıra kadar açık, kollu, kalçaları örtecek uzunlukta, ayrı renkte altı yolu olan çizgili giyim parçası.

Fotoğraf – 18 Göynek

Cepken: Gri veya mavi çuhadan, kolsuz astarlı ve kolçaklı bir tür yelektir. Kolçaklar ön ve arka cepken boydan boya kaytanla işlidir.

Potur: Göbek altı bol büzgülü uçkurla bağlı, ağı geniş ve rahat harekete elverişli, bölge sert iklimine uygun diz kapaklarını örtecek uzunluktadır.

Fotoğraf – 19 Potur

(Mehmet Sevim Arşivi)

Kolan: 2,5-3 cm eninde 2-3 m uzunluğunda denkli yün eğirilmiş çarpana dokumadır. Kuşak üstüne dolanarak püsküllü uçları sol yanda serbestçe salınır.

Fotoğraf – 20 Kolan
(Mehmet Sevim Arşivi)

Kuşak: Bele şal sarılır. İşlemeli uçurlarla muhtelif renkte ve püsküllü uzun kuşaklar dolandır. Ensizdir. Bele iki kez dolandır. İki tarafa sarkıtılır. (Erden ve diğerleri, 1999: 42-46).

Fotoğraf – 21 Kuşak
(Mehmet Sevim Arşivi)

Camadan: Genellikle mavi veya gri, diğer renk çeşitleri de mevcut olan çuhadan veya itare kumaştan yapılan, kollu ve astarlı, gömleğin üzerine giyilen giyim parçasıdır.

Fotoğraf – 22 Camadan

(Mehmet Sevim Arşivi)

3.1.2.3. Ayağa Giyilenler

orap: Eğirme ynden, nakışlı nakışsız örülmüş uzun gonlu ve püskül bağlıdır.

Fotoğraf – 23 Çorap

(Mehmet Sevim Arşivi)

Tozluk: Diz kapaklarından itibaren ayak tarağını örtecek uzunlukta, cepken dokumasından yapılır. Ayağa yemeni veya çarık giyilir.

Fotoğraf – 24 Tozluk - Yemeni

(Mehmet Sevim Arşivi)

Aksesuar: Dokuma ynl kumaş kuşak üzerine deri kütüklük, yatağan, meç, saldırma, kama toplu tabanca, kınlı, yağlık, küçük savatlı maşa, paşa ve tütün keseleri, köstek, tabaka, yağlık kuşağa sokulan, boyunda hamaylı ve kolda pazubent, kaşık öteki aksesuarlardır (Erden ve diğerleri, 1999: 42-46)

Fotoğraf – 25 Aksesuarlar

(Mehmet Sevim Arşivi)

Tablo 3. Afyonkarahisar Yöresinde Erkek Giysileri

Başa Giyilenler	Bedene Giyilenler	Ayağa Giyilenler
Fes	Göynek	Çorap
Kelle Poş	Cepken	Tozluk
Poşu	Camadan	Yemeni
	Potur	
	Kuşak	
	Kolan	

SONUÇ VE ÖNERİLER

Afyonkarahisar yöresine ait halk oyunları, müzikal ve geleneksel giyim kuşam bakımından kaynak taramaları ve alan betimlemeleri ekseninde irdelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Afyonkarahisar, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu bölümünde yer alan Marmara ve İç Anadolu Bölgelerini Ege ve Akdeniz Bölgelerine bağlayan bir geçit, bir eşik durumunda olması nedeniyle çevresindeki bölgelerin folklorik öğelerinden önemli ölçüde etkilenmiştir. Bu durum oyun geleneğinin de çeşitlenmesini sağlamıştır.

- Afyonkarahisar merkezde Ege'nin zeybek adım yapıları, Bolvadin ve Emirdağ'da İç Anadolu'nun kıvrak ve kaşıklı oyun adımlarının, Dinar ve Dazkırı civarında Teke yöresi oyunları ve zeybek oyunlarının etkisi görülmektedir. Ancak, bütün bu oyun türlerinin günümüzde köylerden ve ilçelerden kente göçün yoğunluğu nedeniyle kent merkezinde oynandığı görülmüştür.

- Afyonkarahisar merkezde oynanan erkek oyunları analiz edildiğinde hemen hemen hepsinde kaşık ve söz unsurunun yer aldığı,

- Afyonkarahisar merkezde oynanan erkek oyunları makamsal açıdan analiz edildiğinde 3 adet oyunun uşşak, diğer oyunların ise Hicâz, Rast ve Nikriz makamlarında olduğu,

- Afyonkarahisar merkezde oynanan erkek oyunları ritimsel açıdan analiz edildiğinde, 9/4'lük tartımda olan Basbas zeybeği hariç diğer oyunların 9/8'lik tartımda olduğu ve incelenen oyunların 1'nin ağır zeybek, 4'nün kaşıklı zeybek, 1 adetinin de kırık zeybek türünde olduğu ve bu oyunlarda daire/çizgi formunun kullanıldığı,

- Afyonkarahisar merkezde oynanan kadın oyunları analiz edildiğinde kaşık ve söz unsurunun olduğu,

- Afyonkarahisar merkezde oynanan kadın oyunları makamsal açıdan analiz edildiğinde , 4 oyunun Hüseyini, 2 oyunun Uşşak, 2 oyunun Hicaz, diğer oyunların ise Muhayyer, Çargah ve Re kararlı Rast makamlarında olduğu,

- Afyonkarahisar merkezde oynanan kadın oyunları ritimsel açıdan analiz edildiğinde , 7 oyunun 9/8'lik tartımda , 1'nin 2/4'lük tartımda , 3'nün ise 4/4'lük tartımda olduğu, ayrıca incelenen oyunların 6 adetinin kırık zeybek, 5'nin kaşıklı zeybek türünde oldukları ve bu oyunlarda daire/çizgi formunun kullanıldığı,

- Afyonkarahisar merkezde oynanan kadın oyunları analiz edildiğinde, Diriley, Yeşilim, Düz Oyun ve Tomatizin Eziği adlı oyunların 2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması” proje kapsamında yapılan alan araştırılmasında derlendiği ve aynı sene sahnelendiği,

- Afyonkarahisar merkezde oynanan oyunlar analiz edildiğinde, Afyon Zeybeği, Kırık Hava (Hezin Hezin), Hatçam oyunlarının karma (kadın-erkek) olarak oynandığı,

- Afyonkarahisar yöresi oyunlarına eşlik eden çalgıların bağlama, cura, cümbüş, kaval, klarinet (kara düdük), zurna, trompet (sarı boru), darbuka, dümbelek, davul, caz bateri, kaşık, leğen, trampet, kabak kemane, keman olduğu ve kadınların kendi aralarında özellikle ritim çalgıları çaldıkları,

- Afyonkarahisar merkezde, yakın zamana kadar giyilen geleneksel giyim kuşam günümüz şartlarında azalsa da, köy ve kasabalarda bu giyim şekilleri halen görülmektedir. Modernleşmenin etkisiyle sosyo, ekonomik ve kültürel yapı ile iklim koşullarının giderek değişmesi, kent merkezinde geçmişte yaygın bir şekilde varlığını sürdürmüş olan geleneksel giyim kuşamın da giderek terk edilmesi sonucunu doğurduğu tespit edilmiştir.

Afyonkarahisar merkezde geleneksel halk oyunlarıyla ilgili yapılan bu çalışmanın yöreye ait tüm yerleşim birimlerinde ve özellikle alana çıkılarak elde edilecek verilerin kayıt altına alınması ve karşılaştırmalı analizlerinin yapılması, bu analizlerin sosyologlar tarafından değerlendirilerek insan davranışlarına yansımalarının, bu yansımaların gerekçelerinin ve bunların toplumsal hayatta ne gibi işlevlere sahip olduklarının ortaya konması, bunu sistematik olarak gerçekleştirebilmek için ise, uzmanlardan oluşan grupların birlikte ve disiplinler arası çalışmalar yapmalarını önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Afyon Valiliği (1996). *Afyonkarahisar Turizm Envanteri*, Afyon: İl Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Altınay, F. R. ve Yaltırık H. (2012). *Türk Halk Müziği Bilgileri*” İzmir : Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Lisans Programı Yayınlanmamış Ders Notları.

Akdoğu, O. (2003) *Türk Müziğinde Türler ve Biçimler*, İzmir

Akdoğu, O. (2005). *Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler*, Cilt: 2. Sade Matbaacılık. İzmir.

Armağan, İ. (1983). *Yöntem Bilim-1 Bilimsel Yöntem*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, s. 82-84.

Ataman, S. Y. (1975). *100 Türk Halk Oyunu*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

And, M. (1974). *Oyun ve Bügü*, İstanbul:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Aydın, C. (2002). *Halk Oyunları Ders Kitabı*, Ankara: A.S.O Matbaası.

And, M. (2003). *Oyun ve Bügü – Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, Y.K.Y.

Baykurt, Ş. (1987). *Türk Halk Dansları ve Anadolu Uygarlıkları*, Ankara: 11. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Kültür Bakanlığı Mifad Yayınları.

Bıyıkoğlu, M. A. (1997). *Afyon Gezekleri*, Afyonkarahisar:Yüksek Lisans Tezi. AKÜ Sosyal Bil. Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

Bursalıoğlu, N. (1993). *Afyonkarahisar Yöresi Türküleri*, Antakya.

Cebeci, S. (2002). *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*, İstanbul: Alfa Yayınları, s. 101-111 .

Çine, H. (2003). *Burdur'dan Damlalar*, İkinci basım, Arzu Ofset Ve Reklam Ajansı, Burdur.

Demir, C. (2005). *Afyonkarahisar'da Kılık Kıyafet İsimleri*, Afyonkarahisar: VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri.

- Demirsipahi, C. (1975). *Türk Halk Oyunları*, Ankara.
- Ergün, M. (1995). *Yirminci Yüzyıl Başlarında Afyon Şehir Kültürünün Çevredeki Diğer Şehirlerle Mukayesesi*, Afyon: 4. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu.
- Ekmekçioğlu, İ. (2001). *Türk Halk Oyunları*, İstanbul: Esin Yayın Evi.
- Ersoy, R. (2009). *Sözlü Tarih Folklor İlişkisi - Baraklar Örneği*, Akçağ Basım Yayım Pazarlama.
- Eğilmez, M. (2006). *Gelenekten Geleceğe Halk Oyunları*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Erden, Z. B., Şenol, A., Tezsever ve S., Kartal, G. (1999). *Türk Halk Oyunları Giysileri*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Erkan, T. (2008). *Türk Halk Oyunları Müziklerinden Örnekler*, İzmir: Sade Matbaacılık.
- Gönçer, S. (1971). *Afyon İli Tarihi*, İzmir.
- Gönçer, S. (1991). *Afyon İli Tarihi*, İstanbul.
- Gündöner, S. (2010). *Afyonkarahisar Müzik Kültürüne Hizmet Edenler*, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- İlgar, Y. (1991). *Tarih İçinde Afyonkarahisar'da Kaybolan Eserlerimiz*, Afyon.
- Kaplan, A. (1964). *The Conduct of Inquiry. Methodology for Behavioral Science*, Chandler.
- Kahvecioğlu, H. (1995). *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyonkarahisar: Afyon Belediyesi Yayınları.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kalkınan İlçemiz Dazkırı, S.143
- Kılıçkiran, M. N. (1990). *Dinar Halk Oyunları*, Afyonkarahisar: 1. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri.

Kongar, E. (1981). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Nasrattinoğlu, İ. Ü. (1976). *Afyon Folkloründen Damlalar*, Ankara: Nasrattinoğlu Yay. 7

Neyzi, L. (2011). *Ben Kimim? Türkiye’de Sözlü Tarih, Kimlik ve Öznellik*, Çeviren: Hande Özkan, İletişim Yayınları, Dördüncü Basım.

Oğultürk, H. (2007). *Türk Halk Oyunları 1950-1970* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Özbilgin, M. Ö. (2003). *Zeybeklik Kurumu ve Zeybek Oyunları*, İzmir: Ege Üniversitesi ,Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Özbilgin, M. Ö. (1995). *Türk Halk Oyunlarında Tür ve Biçim Sorunu*, İzmir, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi

Öztürk, O. M. (2006). *Zeybek Kültürü ve Müziği*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Sarisözen, M. (1962). *Türk Halk Musikisi Usulleri*, Ankara: Resimli Posta Matbaası,

Say, A. (1995). *Müzik Tarihi*, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2. Basım.

Sözer, V. (1996). *Müzik*, İstanbul: Ansiklopedik Sözlük.

Taş Pınar Dergisi, (1968). Y.2, C. 2, Afyonkarahisar.

Titon, J. T., (1999). *Müzik, Halk ve Geleneksellik*, Folklor/Edebiyat, S. 17

Yalgın, R. (1940) *Cenupta Türkmen Çalgıları*, Seyhan Basımevi, Adana,

Yüksel, İ. ve Yaşayacak, R. (2003). *Afyonkarahisar Halkbilimi*, Ankara: Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları No: 14.

Yelken, R. (2002). “ *Sosyolojik Açıdan Afyonkarahisar*” , Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar Kütüğü , Cilt 2.

Yıldırım, D. (1998). “*Sözlü Kültür ve Folklor Kavramı Üzerine Düşünceler*”, Türk Bitiği, Araştırma/İnceleme Yazıları, Akçağ Yayınları.

Yılmaz, Ö. (2004). *Afyon İli Genel Coğrafya Özellikleri*, Afyonkarahisar: Anadolu'nun Kilidi Afyon, T.C. Afyon Valiliği , Yayın No:21

Yüksel, İ. (1985). “*Şehrimizin Adı Nereden Geliyor*” Beldemiz Dergisi, S.1.

Yüksel, İ. (2004). “*Şehrin Adı (Afyon Değil, Afyonkarahisar)*”, Afyonkarahisar: Anadolu'nun Kilidi Afyon, T.C. Afyon Valiliği , Yayın No:21

Ersoy, R., “Sözlü Kültür ve Sözlü Tarih İlişkisi Üzerine Bazı Görüşler”, <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/35.php>, Pdf Milli Folklor, 2004, S.61, 15.08.2011

EKLER:

Ek 1. Fotoğraflar: Afyonkarahisar Yöresinde Geleneksel Giyim Kuşam

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Afyonkarahisar Belediyesi Arşivi

Niyazi Yılmaz – Afyonkarahisar Türküleri ve Dili

(2013 yılında "Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Afyonkarahisar Belediyesi Arşivi

(2013 yılında “Afyonkarahisar Merkez ve Merkez Köylerindeki Halk Oyunları,Halk Oyunları Müzikleri ve Geleneksel Giyim Kuşamın Araştırılması Projesi Tespitleri Arşivi)

Habibe Kahvecioğlu Sempozyum Bildirileri

Habibe Kahvecioğlu Sempozyum Bildirileri

Habibe Kahvecioğlu Sempozyum Bildirileri

Niyazi Yılmaz – Afyonkarahisar Türküleri ve Dili

Niyazi Yılmaz – Afyonkarahisar Türküleri ve Dili

Ek 2. Yöre Oyunlarına Katkı Sağlayan Kaynak Kişiler

Ali YARŞI

Afyonkarahisar folklorunde en çok emeği geçenlerden bağlama ustası Ali Yarşı 1929 yılında Afyonda doğmuştur. Saz çalmayı ve kılıç kalkan oyunlarını “Afyon Halk Evinde” öğrenmiştir. 1960 yılında kurduğu Afyon Folklor Derneği başkanlığını yıllarca sürdürmüş ve gençlerimize bağlama öğretmiştir. Ekibi ile Ankara radyosunda Nezahat Bayram (Çınar) ve Abdullah Uluçelik gibi ses sanatçılarımızın okudukları Afyon türkülerine sazıyla eşlik etmiştir.

Ankara radyosunda görevli rahmetli Muzaffer Sarısözen Ali Yarşinin ekibini her zaman takdirle karşılamış ve radyo programlarında yer vermiştir. Ali Yarşı'nin yetiştirdiği Kılıç Kalkan ekibi Afyon Zafer haftasında ve diğer günlerdeki gösteri ve konserlerinde halkımızca ilgi ile izlendi. Afyon folklor ekibi düzenlenen yarışmalara da katılmış ve başarılı çalışmaları nedeniyle iki madalyon ile tertip edilen Ali Yarşinin folklor ve diğer konularda makale ve yazıları mahalli gazetelerde yayınlanmaktadır. (Bursalıoğlu, 1993:10)

Kâzım İŞNAZ

İlk aldığı soyadı “Başgın” ve sonradan “İşnaz” olan Kazım İşnaz 1913 yılında Afyonun Gündoğmuş mahallesindeki evlerinde dünyaya geldi. Yıllarca Karacaahmet ve Döğler kasabalarında köy berberliği yaptığı için halk arasında “Berber Kazım” diye anılırdı. Okuma yazma çok az olmasına rağmen, çok dürüst, çalışkan, has has ruhlu nüktedan samimi davranışlı ve yöremizde herkes tarafından sevilen bir kişiydi.

Önceleri Afyonun değerli bağlama ustası “Tılı Murat” dan bağlama çalmasını öğrenmiş ve sonrada Afyon eski halk evi folklor bölümünde Nezahat Bayram (Çınar) Sabri Serdaroğlu, Abdullah Uluçelik gibi saz ve ses sanatçıları ile birlikte Feyzi Dede ve Reşat hoca gibi öğreticilerden sazını geliştirmiştir.

Afyonkarahisar'ın türkülerini en iyi çalan ve okuyanlardandı. Türkülerimizin yörede yayılmasına büyük katkısı olan “Berber Kazım İşnaz” her toplantı ve eğlence programlarına gitmez, gururunu her şeyin üzerinde tutan bir mizaca sahipti. Saz alemleri, çoğu kez Süleyman Boyacıoğlu ile birlikte olurdu.

Kazım İşnaz ve arkadaşları haftanın belirli günlerinde bir araya gelirler ve bu meşklerine “Ocak Muhabbeti” adını vermişlerdir. En çok söylediği mahalli tőrüklerimizden “gelin ümmü”, “af(i)yonun ortasında kalesi”, “iki mezar arasında” ve “kapı ardına asa koymuş” gibi tőrüklerimizi icra ederken çok hislenirdi.

Afyonkarahisar’ın kendine özgü zeybek ve kırık havalarını da çok güzel oynayan Kazım İşnaz köy berberliğini bırakarak, marangoz Ziya Arsoy’un yanında marangozluk mesleğini öğrenmiş ve yıllarca beraber çalışmışlardır. 1960 yılında Afyon kara yolları şube şefliğinde marangoz olarak kısa süreli çalışmıştır.

Tanınmış bağlama üstadı Kazım İşnaz evliliği süresince hiç çocuğu olmamış ve Temmuz 1964 yılında vefat etmiştir. (Bursalıoğlu, 1993:11)

Ek 3. Görüşme Kişileri

İSİM SOYİSİM	DOĞUM TARİHİ	MESLEĞİ
FİKRET GÜZELDEMİR	1954	MÜZİSYEN
AHMET GÜZELDEMİR	1956	EMEKLİ
İBRAHİM KESKİN	1929	ÇİFTÇİ
HABİB GENÇ	1930	ÇİFTÇİ
ŞERAFETTİN BARUTÇU	1940	MÜZİSYEN
AHMET EMRE	1941	DEĞİRMENCİ
MEHMET ATA	1960	MÜZİSYEN
SITKI GÜLGÜN	1961	MÜZİSYEN
SALİH ÜZEYİR	1976	MÜZİSYEN
İBRAHİM OLUCAK	1963	MÜZİSYEN
HÜSEYİN ULUÇAY	1957	MÜZİSYEN
BEKİR DÜZGÜN	1963	MÜZİSYEN
İBRAHİM ORTATEPE	1972	HAYVANCILIK
ŞAHİN İŞLEK	1947	ANTİKACI
SÜLEYMAN TANIŞ	1927	ÇOBAN
ÖMER TANIŞ	1953	ÇİFTÇİ
ŞAHİN ÜNAL	1953	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ